

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

Fakulta sociálnych vied

**SOCIÁLPO-POLITIKÉ KONTEXTY KRÍZY
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA**

Michal Imrovič – Oľga Bočáková

Trnava 2023

SOCIÁLNO-POLITIKÉ KONTEXTY KRÍZY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Autori: PhDr. Michal Imrovič, PhD.

doc. PhDr. Mgr. Oľga Bočáková, PhD.

Recenzenti: Mgr. et Mgr. Katarína Švrčková, PhD.

doc. PhDr. Pavol Bryndzák, PhD.

© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

© PhDr. Michal Imrovič, PhD.

© doc. PhDr. Mgr. Oľga Bočáková, PhD.

Táto publikácia vznikla v rámci projektu APVV-20-0094
Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej
práce.

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2023

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-572-0407-7

OBSAH

ÚVOD.....	4
1 SLOVENSKO A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE V PARADIGME OHROZENIA	7
1.1 Voda ako jedna z najdôležitejších zložiek životného prostredia.....	10
1.2 Udržateľné hospodárenie s pôdou	12
1.3 Ovzdušie ako najvyššie nebezpečenstvo pre ľudské zdravie	16
2 OTÁZKA SOCIÁLNEJ SPRAVODLIVOSTI, ENVIRONMENTÁLNEJ OCHRANY	22
3 SLOVENSKO A MOŽNOSTI RIEŠENIA ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY	37
4 ENVIRONMENTÁLNA POLITIKA V LEGISLATÍVE...45	45
4.1 Právne predpisy SR.....	52
4.2 Právne predpisy EÚ	60
5 POZNATKY Z TERÉNNEHO VÝSKUMU.....	78
4.1 Opatrenia	89
4.2 Fotodokumentácia z výskumu (výber)	92
ZÁVER	103
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	105

ÚVOD

Otázka ochrany životného prostredia a s tým súvisiace priaznivé životné prostredie ľudí a jeho právo na ochranu je oddávna otázkou, ktorej sa venujeme v spoločnosti nepretržite. Súčasná doba prináša napriek minulosti väčšiu pozornosť nakoľko ako spoločnosť zápasíme s globálnym otepľovaním, zmenou klímy ale aj s otázkou zachovania a udržania životného prostredia pre ľudí v kontexte ochrany zdravia. Keďže spoločnosť je značne diverzifikovaná aj čo sa týka kvality života vrátane sociálneho statusu obyvateľov je potrebné sa na životné prostredie pozeráť aj optikou sociálnej spravodlivosti, či sociálnej práce.

Tu sa dostávame k fenoménu prepojenia environmentálnej politiky, environmentálnej spravodlivosti, ochranu priaznivých životných podmienok a sociálnej práce v podobe environmentálnej spravodlivosti v kontexte sociálnej práce. Totižto spoločnosť a obyvatelia bývajú často postihnutí negatívnymi dôsledkami a dopadmi environmentálnych záťaží, čo sa odzrkadľuje v kvalite života ale aj zdravia obyvateľov. Ochrana zdravia a ochrana životného prostredia ako prostredia, kde žijú obyvatelia je nespochybniteľná a významná. Kľúčovým aspektom sú dopady environmentálnych záťaží zapríčinených

podnikaním, či inou činnosťou na kvalitu života komúnit žijúcich v ich bezprostrednej blízkosti. Ochrana priaznivých životných podmienok významným spôsobom ovplyvňuje kvalitu života jedincov, komúnit, celej spoločnosti.

Odborná monografia pozostáva z piatich kapitol. V odbornej monografii sa venujeme vybraným otázkam životného prostredia na Slovensku v paradigme ohrozenia so zameraním na voda ako jednu z najdôležitejších zložiek životného prostredia. Ďalej sa v odbornej monografii venujeme udržateľnému hospodáreniu s pôdou. Zameriavame sa aj na ovzdušie ako najvyššie nebezpečenstvo pre ľudské zdravie. Kľúčovou témou druhej kapitoly otázka sociálnej spravodlivosti, environmentálnej ochrany v kontexte sociálnej práce. Posolstvom tretej kapitoly je priniest pohľad na Slovensko a možnosti riešenia environmentálnej politiky. Legislatívny rámec environmentálnej politiky je predmetom štvrtej kapitoly, v ktorej sa venujeme vybraným právnym predpisom Slovenskej republiky a Európskej únie. Súčasťou odbornej monografie aj piata kapitola, ktorá sa zameriava na poznatky z terénneho výskumu vrátane opatrení vyplývajúce zo zistení v teréne a fotodokumentácie.

Veríme, že prostredníctvom odbornej monografie a získaných výsledkov budeme schopní lepšie poznať problematiku ochrany životného prostredia, environmentálnej spravodlivosti

v kontexte sociálnej práce. Veríme, že opatrenia pomôžu priniest formuláciu a implementáciu odporúčaní do praxe a stanú sa inšpiráciou prístupu formovania environmentálnej spravodlivosti v kontexte sociálnej práce. Rovnako priložená fotodokumentácia pomôže adresnejšie identifikovať problémy a nastoliť možné opatrenia smerujúce k eliminovaniu environmentálnych záťaží a tým prispieť k ochrane životného prostredia.

Autori

1 SLOVENSKO A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE V PARADIGME OHROZENIA

Čoraz naliehavejším problémom právnej, politickej, ale hlavne ekonomickej oblasti je komplexný vzťah ľudských aktivít a ochrany životného prostredia. Nakoľko je životné prostredie verejným statkom, jeho poškodenie so sebou prináša dopady na ľudskú spoločnosť ako celok. Tak ako uvádza Korauš (2011), otázka ochrany životného prostredia úzko súvisí s existenciou života. Ochranu životného prostredia je potrebné riešiť z úrovne individuálnych fyzických osôb, neziskových združení, ale aj podnikov.

Takmer vo všetkých rozvinutých krajinách je environmentálna politika súčasťou hospodárskej politiky. Teda ochrana životného prostredia, zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja je cieľom hospodárskej, a teda aj environmentálnej politiky. Environmentálne akčné programy Európskej únie sú základnými dokumentmi environmentálnej politiky EÚ.

V súčasnosti čelí Slovenská republika mnohým environmentálnym výzvam. Zdroje na zemi sú obmedzené, je potrebné ich využívať tak, aby ich spotreba nebola na úkor budúcich generácií a likvidácie súčasných ekosystémov.

V rámci environmentálnej politiky najväčšie výzvy životného prostredia na Slovensku sú problematické oblasti, ako:

- *problematika odpadového hospodárstva*
- *kvalita ovzdušia*
- *ochrana biotopov a druhov v lesných, lúčnych a mokradových ekosystémoch*

Stahel (2019) uvádza, že vysoká koncentrácia oxidu uhličitého v atmosfére ovplyvňuje aj chemické zloženie povrchových vôd, morí a oceánov. Toto významne ovplyvňuje aj život v oceánoch a ďalších, od morského života závislých ekosystémov, vrátane ľudstva. Dôsledkami týchto procesov nie sú len sledované hodnoty skleníkových plynov v atmosfére, ale aj reálne klimatické zmeny, intenzita extrémnych klimatických javov. Jedným z dôsledkov je, že milióny ľudí, hlavne v Afrike, v Indii sú ohrozené hladom z dlhotrvajúceho sucha, rozširovania púští a vysokých horúčav. Veterné smršte, povodne, horúčavy, lesné požiare, rozširovanie púští, toto všetko oberá milióny ľudí o živobytie, o pôdu, zdroje vody, o strechu nad hlavou. Teda klimatické zmeny okrem iného prehlbujú aj chudobu veľkej časti svetovej populácie.

Martinovský (2016) poukazuje na význam environmentálnej bezpečnosti. Ide o relatívnu bezpečnosť obyvateľov pred environmentálnym

nebezpečím spôsobeným prírodnými procesmi alebo ľudským správaním.

Hrozby sú zaradené do piatich sektorov: *politického, vojenského, ekonomického, spoločenského, environmentálneho.*

Bezpečnostná stratégia ako základné indikátory uvádza:

- *presadzovanie princípov trvalo udržateľného rozvoja*
- *prevenciu a prípravu na nepredvídateľné živelné, ekologické alebo priemyslové havárie a katastrofy*
- *prevenciu a prípravu na nepredvídateľný vznik a šírenie nákazlivých smrteľných chorôb*

Je vypracovaná Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030. Zameriava sa na budúci vývoj, určuje základné problémy, určuje ciele do roku 2030 a navrhuje opatrenia na zlepšenie súčasnej situácie.

V spolupráci s ústrednými orgánmi štátnej správy, akademickou obcou, mimovládnyimi organizáciami a samosprávami sa zefektívni systém environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu pre udržateľný rozvoj. Je potrebné dbať na udržateľné využívanie a efektívnu ochranu prírodných zdrojov (Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030).

1.1 Voda ako jedna z najdôležitejších zložiek životného prostredia

Voda je nenahraditeľná pre život, aj pre celú ekonomiku. Rovný (2010) zdôrazňuje, že voda a trvalo udržateľné hospodárenie s vodou sú základnými predpokladmi ekonomického a sociálneho rozvoja. Tiež pre zabezpečenie dostatočného množstva potravín pre rastúcu svetovú populáciu. Ochrana vody, tohto životne dôležitého zdroja pred znečistením a nadmerným využívaním je kľúčovým faktorom medzinárodnej spolupráce.

Pitná voda je kľúčovým faktorom životného prostredia, ovplyvňuje zdravotný stav obyvateľstva. Kontrola kvality vody a jej zdravotná bezpečnosť je určovaná cez súbor ukazovateľov kvality vody. Tieto sú zastúpené fyzikálnymi, chemickými, biologickými a mikrobiologickými vlastnosťami vody. Pitná voda dodávaná spotrebiteľom v rámci hromadného zásobovania nemusí byť zdravotne zabezpečená dezinfekciou. Je to v prípade, ak nehrozí jej kontaminácia vo vodárenskom zdroji a v rozvodnej sieti, ak voda vo vodárenskom zdroji dlhodobo spĺňa limity ukazovateľov kvality pitnej vody.

Globálna zmena klímy kladie čoraz väčšie nároky na zásoby vody, z toho dôvodu je nevyhnutné zabezpečiť jej udržateľnú spotrebu. Povrchové

a podzemné vody znečisťuje nelegálne vypúšťanie odpadových vôd z domácností, ale aj priemyslu. Taktiež priesaky z environmentálnych záťaží a poľnohospodárska činnosť často znečisťujú povrchové a podzemné vody. Tak ako píše Chmielewská (2004), závažným problémom sa stáva eutrofizácia povrchových vôd, čo je spôsobené najmä dusičnanmi a fosforečnanmi. Ich pôvod je v intenzifikácii poľnohospodárskej výroby a používaní priemyselných hnojív. Teda zhoršovanie kvality vody v Európe je zapríčinené predovšetkým znečistením z poľnohospodárskej výroby, z priemyslu a domácností.

Údaje o odpadových vodách a kvalite vôd vo vodných tokoch mapuje Slovenský hydrometeorologický ústav. Údaje o kvalite vody v rekreačných jazerách a vodných nádržiach poskytujú Regionálne úrady verejného zdravotníctva. Slovenská inšpekcia životného prostredia poskytuje informácie o mimoriadnom zhoršení vôd a nákladoch na ich likvidáciu. Výskumný ústav vodného hospodárstva podáva informácie, údaje o odbere vody verejných vodovodoch a kanalizáciách.

Dôležitým faktorom je aj pripojenie na verejnú kanalizáciu, no napriek možnosti sa veľký počet obyvateľov z rôznych príčin nepripája na verejnú kanalizáciu.

V rámci ochrany pred následkami povodní bola vytvorená Envirostratégia 2030. Cieľom je zabezpečiť ochranu života a zdravia ľudí, ich majetku, životného prostredia, kultúrneho dedičstva. Zabezpečiť hospodárske činnosti pred povodňami, suchom a nedostatkom vody, zvýšiť využitie zelených opatrení. Medzi opatrenia podporujúce prvky zelenej infraštruktúry radíme opatrenia na zabezpečenie pozdĺžnej kontinuity riek a biotopov. Medzi iné *zelené opatrenia*, ktoré znižujú riziko vzniku povodní sú:

- *vodné nádržky a jazierka*
- *revitalizácia mokradí*
- *revitalizácia riečnych nív, obnova meandrov*
- *renaturalizácia riečnych korýt*
- *revitalizácia sezónnych tokov*
- *znovuspojenie mŕtvych ramien*
- *revitalizácia a renaturalizácia poldrov*
- *prirodzená stabilizácia brehov riek (Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030)*

1.2 Udržateľné hospodárenie s pôdou

Je dôležité zamerať sa na *udržateľné hospodárenie s pôdou*. Kontaminovaná pôda sa vyskytuje prevažne v oblastiach s priemyselnou činnosťou. Ekologické poľnohospodárstvo

produkuje potraviny bez použitia syntetických pesticídov a hnojív, s dobrou starostlivosťou o zvieratá. Je dôležité celoplošné monitorovanie zamerané na vyhodnotenie výskytu znečisťujúcich látok v pôde. Pôda na Slovensku obsahuje relatívne málo živín, vedie to k vyššej spotrebe priemyselných hnojív v porovnaní s priemerom Európskej únie (Konceptia ochrany prírody a krajiny do roku 2030).

Pre účinnú ochranu prírody a krajiny má význam *integrovany koncept ochrany krajiny*. Vplyvom človeka hrozí mnohým druhom vyhynutie. Dôležitá je aj rovnomernosť rozloženia mestskej zelene, ktorá má pozitívny vplyv na zdravie a mestám pomáha lepšie sa prispôbiť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy. Je treba posilniť boj proti nelegálnemu zberu lesných plodov, nelegálnemu lovu, zabíjaniu živočíchov, poškodzovaniu rastlín, vjazdu motorových vozidiel do lesov. V rámci poľnohospodárstva je potrebné uplatňovať postupy, ktoré sú šetrné životnému prostrediu, a to využitím agro-environmentálnych nástrojov.

Znečisťujúce látky uvoľnené z priemyslu, dopravy a iných hospodárskych činností môžu preniknúť do pôdy (Gergelová 2008). Pôda sa považuje za znečistenú vtedy, keď kontaminanty nepriaznivo vplývajú na ľudské zdravie alebo životné prostredie. Poľnohospodárske postupy nie sú jediným zdrojom znečistenia pozemkov a pôdy. Viac než jednu tretinu lokálnych kontaminácií má na

svedomí nedostatočné nakladanie s odpadom, komunálnym aj priemyselným. Znečistenie zeme a pôdy je globálnym problémom. V mnohých prípadoch je pôda miestom, kde končia rôzne znečisťujúce látky, ktoré sa časom hromadia. Rekultivácia kontaminovanej pôdy je náročná a drahá. Miestne orgány často nemajú k dispozícii prostriedky a nástroje na rekultiváciu. Najlacnejším a najúčinnjším spôsobom na dlhodobé zabezpečenie zdravej pôdy, ale aj vody a ovzdušia je prevencia.

Príčinou znižovania celkového potenciálu využiteľnosti územia a zhoršovania kvality života môžu byť erózia pôdy, zanášanie vodných zdrojov, kontaminácia pôdy a iné (Zeman 2002). Nadmerná a nesprávna aplikácia priemyselných hnojív veľmi negatívne ovplyvňuje pôdu, ale aj ostatné zložky životného prostredia. Môže dôjsť k vyplavovaniu živín z pôdy do podzemných a povrchových vôd. Pesticídy sa do pôdy dostávajú priamou aplikáciou, taktiež aj zmývaním z listov ošetrovaných rastlín a v dôsledku strhávania vetrom. V systéme ekologickej poľnohospodárskej výroby, výroby rastlín sa používajú:

- *osobitné oševné postupy*
- *hnojenie organickými a prírodnými anorganickými hnojivami*
- *mechanické, fyzikálne a biologické metódy na ochranu rastlín*

- *chov hospodárskych zvierat, používajú sa výlučne krmivá z ekologickej rastlinnej výroby*

Zásadný vplyv na vodný režim v krajine majú lesy. Majú vplyv na predchádzanie erózií, ochrane pôdy, udržiavaní čistoty vzduchu a ochrane biodiverzity. Samozrejme, vytvárajú priestor pre cestovný ruch, turistiku a pre zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva. Je potrebné zabezpečiť efektívnu kontrolu ťažby dreva, zvýšiť transparentnosť a kontrolu v oblasti lesného hospodárstva. Lesy sú kľúčovým ekosystémom, zdrojom kyslíka na dýchanie, miestom života fauny a flóry.

Lesy plnia viac funkcií, služieb súčasne:

- *produkčná funkcia (hospodárska)*
- *mimoprodukčné (verejnoprospešné) funkcie*

Lesy rozdeľujeme do nasledovných kategórií:

- *hospodárske*
- *ochranné*
- *osobitného určenia (Štatistický úrad)*

Dôležitým obnoviteľným zdrojom energie v SR je palivová drewná biomasa: dendromasa. Ide o lesné štiepky a palivové drevo. Müllerová a Mikulík (2010) uvádzajú, že veľmi populárnymi palivami vďaka svojej nízkej cene a pomerne vysokému užívateľskému komfortu sa stala biomasa, hlavne drevené palety. Najväčším potenciálnym zdrojom sú lesné pozemky.

Bola zaznamenaná aj environmentálna kriminalita – pytliactvo.

Dôležité je aj *racionálne využívanie horninového prostredia*, je potrebné minimalizovať dopad ťažby nerastných surovín na životné prostredie a sanovať najrizikovejšie územia. Podľa Štatistického úradu v roku 2020 v SR bolo evidovaných 879 ložísk nerastov v podzemí i na povrchu. Hospodársky význam majú predovšetkým ložiská energetických surovín: hnedé uhlie, ropa, zemný plyn, rudy, magnezitu, stavebných materiálov (stavebný kameň, štrkopiesky, piesky, tehliarske suroviny). Ďalej sú to vápence (výroba cementu, vápna a iné).

1.3 Ovzdušie ako najvyššie nebezpečenstvo pre ľudské zdravie

Ovzdušie - EEA (2013) uvádzajú, že podľa Európskej agentúry pre životné prostredie (EEA) viac ako 90% populácie je v európskych mestách vystavená látkam znečisťujúcich ovzdušie. K znečisteniu ovzdušia prispievajú:

- *spotreba energie a napájanie cestnej dopravy*
- *priemyselné procesy*
- *poľnohospodárstvo*
- *ostatné odpady*

Znečisťovanie ovzdušia predstavuje najvyššie nebezpečenstvo pre ľudské zdravie. Najväčším problémom kvality ovzdušia, píše EPA (2014), na slovenskom, ale aj vo väčšine európskych krajín je v súčasnosti znečisťovanie ovzdušia nadmernými emisiami. Tento negatívny dopad má úzky vzťah s príznakmi astmy, dýchacích problémov u obyvateľov. Hlavnými zdrojmi znečisťovania ovzdušia okrem stacionárnych zdrojov sú mobilné zdroje, teda dopravné prostriedky s dominantným podielom osobných a nákladných automobilov. V poslednom desaťročí trend emisií rôznych priemyselných odvetví v Európskej únii, aj na Slovensku rastie. Najväčší podiel predstavujú:

- *používanie rozpúšťadiel a lakov v ťažkom a ľahkom priemysle*
- *cestná doprava*
- *spaľovanie dreva a iných tuhých palív v domácich vykurovacích zariadeniach*
- *teplovodné kotly – kotly na drevo*

Štatistický úrad SR podáva údaje o emisiách, bilancuje množstvo znečisťujúcich látok a skleníkových plynov, ktoré pochádzajú z antropogénnej činnosti, ktoré sú vypustené do ovzdušia v priebehu roka. bilancované znečisťujúce látky sú:

- *oxidy dusíka*
- *oxidy síry*

- *amoniak*
- *oxid uhoľnatý*
- *prachové častice*
- *jemné prachové častice*
- *nemetánové prchavé organické látky*
(Štatistický úrad 2020).

Podľa štatistického úradu skleníkové plyny sú:

- *oxid uhľičitý z fosílnych palív*
- *oxid uhľičitý z biomasy*
- *oxid dusný*
- *metán*
- *fluórované plyny* (Štatistický úrad 2020).

Emisie sa bilancujú v súlade s medzinárodnými metodikami. Emisná inventúra zahŕňa stacionárne aj mobilné zdroje v oblasti:

- *energetiky*
- *priemyselnej činnosti*
- *poľnohospodárstva*
- *dopravy*
- *odpadového hospodárstva*
- *bytovo-komunálnej sféry.*

Problémom je zmena klímy a ochrana ovzdušia, zmenu klímy spôsobuje predovšetkým skleníkový efekt (Metelka, Tolasz 2009). Pri adaptácii na zmenu klímy má pomôcť budovanie zelenej infraštruktúry. Globálna zmena klímy zväčšuje extrémne výkyvy počasia, ide hlavne o extrémne

horúčavy a časté povodne. Pozornosť treba venovať aj zavádzaniu udržateľného riešenia v doprave. Dôraz treba klásť na nízkoemisnú dopravu. Doprava, hlavne osobné autá, má rastúci podiel na emisiách skleníkových plynov, ale aj znečisťujúcich látok, najmä oxidov dusíka.

Sektor dopravy výrazne negatívne ovplyvňuje životné prostredie a ľudské zdravie. Je zodpovedný za emisie skleníkových plynov, znečistenie ovzdušia, hluk a fragmentáciu biotopov.

Základnými medzinárodnými právnymi nástrojmi pre riešenie problematiky zmeny klímy sú:

- *Rámcový dohovor OSN o zmene klímy*
- *Kjótsky protokol* – zníženie emisií skleníkových plynov
- *Parížska dohoda* – obmedziť rast globálnej teploty, dosiahnuť uhlíkovú neutralitu
- *Európska zelená dohoda* – definovala postupy na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050

V týchto dokumentoch je cieľom zníženie emisií skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55% oproti roku 1990. Základom je prispôbiť politiky v oblasti klímy, energetiky, dopravy a zdaňovania. Ďalším cieľom je obmedziť rast globálnej teploty, dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050. Vládou Slovenskej republiky bola schválená *Nízkouhlíková stratégia rozvoja Slovenskej*

republiky do roku 2030 s výhľadom do roku 2050, predložená bola Európskej komisii.

Ako sme už uviedli, rozvoj civilizácie a priemyslu prináša aj znečistené ovzdušie, ktoré má veľký vplyv na zdravie ľudí. Zdravotné problémy sa prejavujú hlavne pri kardiovaskulárnych ochoreniach, najčastejšie ide o ischemickú chorobu srdca a rakovinu krvi. Problémy sa vyskytujú aj pri dýchaní, teda respiračných ochoreniach, ide hlavne o rakovinu pľúc, priedušiek, astmu, zápaly dolných dýchacích ciest.

Ekonomika 21. storočia je ekonomikou opätovného využitia použitých materiálov, efektívnou spotrebou materiálov a udržateľnou spotrebou energie, ktorá nevytvára dodatočné tlaky na životné prostredie.

Filčák (2012) uvádza, že žijeme v globalizujúcom sa svete, v ktorom miznú bariéry pre transfér kapitálu a ziskov. Vznikajú regionálne a globálne dohody o voľnom obchode, šírení služieb a tovarov. S globalizačnými trendmi narastá akumulovaná hrozba environmentálnych rizík, ktoré majú a budú mať medzinárodné a hlboké dopady. Ide predovšetkým o biodiverzitu a zmenu klímy, od ktorých sa odvíjajú ďalšie ekonomické a sociálne hrozby. Nejde len o ťažbu prírodných zdrojov, ale o spoločný problém celkovej kapacity klimatického systému Zeme absorbovať emisie skleníkových

plynov, z toho vyplývajúcich environmentálnych hrozieb.

2 OTÁZKA SOCIÁLNEJ SPRAVODLIVOSTI, ENVIRONMENTÁLNEJ OCHRANY

V ére globalizácie možno reflektovať na krízové tendencie to, že zemepisné vzdialenosti strácajú na význame a územné hranice, hranice medzi národnými štátmi strácajú na dôležitosti. Politický proces sa prehlbuje, lokálne, národné a globálne udalosti v rámci globalizácie sa rozširujú, sú v neustálom vzájomnom vzťahu.

Blaha (2010) poukazuje na to, že môžeme rozlíšiť 3 základné formy globalizácie:

- *politickú* – rastom významu medzinárodných organizácií sa prejavuje politická globalizácia. Sú vytvorené organizácie nadnárodného charakteru, riešia problémy, úlohy v rámci medzinárodného priestoru niekoľkých štátov. Sú to:
 - OSN: Organizácia spojených národov
 - NATO: Severoatlantická aliancia
 - EÚ: Európska únia
 - OECD: Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
 - WTO: Svetová obchodná organizácia
 - SB: Svetová banka
 - MMF: Medzinárodný menový fond
 - a iné

- *kultúrnu* – predstavuje stieranie kultúrnych odlišností medzi národmi, regiónmi a jednotlivcami. Často je dôsledkom, ako píše Blaha (2010), rozbitie tradičných kultúr a nahradenie tradičných hodnôt západnými hodnotami konzumu a ekonomického rastu.
- *ekonomickú* – v súčasnosti národná ekonomika štátov nie je osamotená, všetky ekonomiky sú viac menej previazané do globálnej ekonomiky.

Obchodné záujmy a hodnoty často vytláčali a vytláčajú záujmy životného prostredia, demokracie, ľudských práv a sociálnej spravodlivosti (Stiglitz 2003). Soros (2002) približuje globalizáciu aj z negatívnej stránky:

- *mnohým ľuďom, hlavne v menej rozvinutých krajinách, globalizácia ublížila bez toho, aby našli oporu v sociálnom zabezpečení. Mnohých globálne trhy vytlačili na okraj.*
- *spôsobila nerovnomerné rozdelenie zdrojov v rámci súkromných statkov a verejných statkov. S cieľom dosiahnuť zisk sa môže ublížiť životnému prostrediu a tiež sa dostať do sporu s inými sociálnymi hodnotami.*
- *globálne finančné trhy sú náchylné na krízy, tieto majú charakter oveľa silnejšie zasahovať rozvojové ekonomiky*

Národné štáty bránia svoj priemysel, pretože od neho závisí zamestnanosť a ekonomická situácia, aj keď v konečnom dôsledku nastáva ničenie klímy. Cieľom je udržať rast, výrobu a s ňou spojenú zamestnanosť i napriek tomu, že to mení klímu a ohrozuje obyvateľov.

Stahel (2019) píše, že ako najnebezpečnejšie sa ukazujú klimatické zmeny, pretože potenciálne môžu znamenať takú zmenu klimatických podmienok na globálnej úrovni, že ďalšia existencia priemyselnej civilizácie v súčasnej podobe a rozsahu nebude možná.

Už Bel (1998) poukazuje na to, že environmentálna kríza sa natoľko prehĺbila, že vlády západných krajín začali uvažovať nad ekonomikou trvalo udržateľného rasu. Boli zrealizované prvé pokusy k náprave zdevastovaného životného prostredia.

Globálna ekologická kríza sa však neustále prehľbuje. Blaha (2010) sa zamýšľa na tým, či riziká ekonomického rastu stoja za devastovanie životného prostredia. Efektivita ekonomického systému sa stáva hodnotou v súvislosti s rozdelením produktov, napríklad so spravodlivým rozdelením produktov spoločnosti, so zachovaním priaznivých životných podmienok. Dôležitou otázkou sa stáva otázka sociálnej spravodlivosti, environmentálnej ochrany.

Filčák (2012) upozorňuje na to, že prístup k prírodným zdrojom a rozdelenie priestoru je popri

ideologických a náboženských sporoch jeden z najrozšírenejších zdrojov napätí. Veď globálne a lokálne environmentálne zmeny majú svoje následky, často vedú ku konfliktom. Pravdepodobne sa bude stupňovať boj o vodu, energiu alebo bezpečné životné prostredie.

Jednou z možností ako riešiť v oblasti pracovného trhu a čeliť environmentálnym hrozbám, píše Filčák (2012), je *zelená práca*. Podľa OSN, environmentálnej agentúry je zelená práca definovaná ako pracovné príležitosti v poľnohospodárstve, výrobe, výskume a vývoji, administratíve a službách, ktoré podstatne prispievajú k ochrane alebo obnove kvality životného prostredia. V podstate môže ísť o:

- pracovné príležitosti v ochrane ekosystémov a biodiverzity
- znižovanie energetickej a materiálovej náročnosti
- spotrebu vody prostredníctvom vysoko efektívnych stratégií
- znižovanie závislosti ekonomiky od uhlíkových palív
- minimalizovanie a úplné ukončenie vytvárania akýchkoľvek foriem odpadu a znečisťovania (UNEP, 2009)

Nerovnomerné dopady zmien a distribúcia environmentálnych rizík je indikátorom

priemyselnej produkcie, populačného rastu a spotreby.

Tak ako píše Filčák (2012), špecifické environmentálne ohrozenie predstavujú priemyselné havárie a technické ohrozenia. Dôležitým faktorom, ktorý zvyšuje mieru technologických ohrození predstavujú ekonomické tlaky na znižovanie nákladov, od ktorých sa odvíjajú trendy na trhu práce. Tlak na znižovanie nákladov nevytvára len sociálne, ale aj environmentálne ohrozenia.

Gore (2000) približuje súčasné ekologické hrozby pre industriálnu civilizáciu. Už krátkodobé klimatické výkyvy, spôsobené napríklad výbuchom sopky a následným ochladením klímy môžu vyvolať alebo prehĺbiť krízu politického režimu. Závislosť civilizácie od stabilnej klímy sa potvrdila v posledných rokoch. Globálna ekologická kríza je nielen ohrozením produkcie potravín, ale je aj hrozbou pre svet zaplaveného všetkými druhmi odpadov. Súčasný spôsob produkcie a spotreby produkuje odpad v priemysle počas výroby tovarov a potom po skončení, použití tovaru, produktu. Tento sa stáva súčasťou komunálneho odpadu.

Tak ako uvádza Hsiang a kol. (2013) početnosť a rozsah medziludských konfliktov rastie v obdobiach klimatických výkyvov, narastajú mnohé osobné a skupinové konflikty.

Gore (2000) označuje súčasnú civilizáciu za dysfunkčnú. Súčasná spoločnosť, civilizácia čelí mnohým krízam, tieto sú charakteristické disharmonickým vzťahom k zemi, závislosťou od konzumácie stále väčších častí jej zdrojov. Všetky ohrozenia životného prostredia mali lokálny alebo regionálny charakter. V súčasnosti existuje množstvo strategických hrozieb. Samotný autor Gore (2000) navrhuje globálny plán na záchranu životného prostredia, v rámci neho vytýčil tieto hlavné strategické ciele:

- *stabilizovať svetovú populáciu*
- *urýchlene vytvárať a rozvíjať ekologicky šetrné technológie*
- *zmeniť ekonomické normy používané na hodnotenie ekologických odpadov politických, ekonomických a technologických rozhodnutí*
- *schváliť medzinárodné dohody s dôrazom zakázať činnosti s devastácnym vplyvom na životné prostredie*
- *vytvoriť spoločný plán na vzdelávanie občanov o životnom prostredí planéty v rámci celého sveta*

Dôraz je potrebné klásť na environmentálne vzdelávanie, zmeniť prístup verejnosti i štátnej správy. Odpad a nesprávne nakladanie s ním zťažuje životné prostredie. Negatívny vplyv má jeho skládkovanie, prípadná hrozba kontaminácie prostredia. Sekundárna záťaž je v podobe tlaku

využívania nových zdrojov, preto je dôležité budovať ekonomiku na princípoch obehového hospodárstva a udržateľného využívania prírodných zdrojov. Poplatky za skládkovanie odpadov musia zohľadňovať environmentálne náklady, ktoré súvisia s kontamináciou pôdy, vody, ovzdušia, ale aj ekonomickými nákladmi (Envirostratégia 2030).

Pre udržateľné využívanie energie je potrebné brať do úvahy ekonomické a tiež aj environmentálne aspekty. Slovenská republika je takmer úplne závislá na dovoze energetických surovín zo zahraničia. Dôležitým aspektom je zvyšovanie energetickej efektívnosti a rozvíjanie obnoviteľných zdrojov, ktoré sú šetrné k prírode. Pre plnenie záväzkov Slovenska a EÚ dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050 má prispieť aj dostavba a uvedenie do prevádzky 4. bloku jadrovej elektrárne v Mochovciach. V septembri 2022 došlo k spusteniu a uvedenie do prevádzky 3. bloku jadrovej elektrárne v Mochovciach, čo významne prispieva pre Slovensko na energetickú sebestačnosť vo výrobe elektrickej energii.

Treba venovať čoraz väčšiu pozornosť environmentálnej výchove, vzdelávaniu a osвете pre udržateľný rozvoj. Environmentálnej výchove sa venujú na základných školách, bolo by potrebné začať už v predškolskom veku. Môžeme konštatovať, že environmentálna výchova u nás výrazne zaostáva za potrebami súčasnej spoločnosti.

Ciele a úlohy pre zefektívnenie systému formálnej aj neformálnej environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu pre udržateľný rozvoj sú zastrešené v Stratégii environmentálnej politiky SR do roku 2030 (Envirostratégia 2030). Táto sa odvíja od viacerých strategických dokumentov prijatých na medzinárodnej úrovni, významným medzinárodným dokumentom je Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj, tento dokument bol schválený valným zhromaždením OSN. Formálna environmentálna výchova sa sústreďuje v zariadeniach školského typu a je koordinovaná Ministerstvom škola, vedy a výskumu a športu SR.

Realizované sú rôzne medzinárodné programy ako:

- GLOBE
- *Daphne – Inštitút aplikovanej ekológie*

Environmentálnu výchovu v neformálnom vzdelávaní na Slovensku realizujú štátne, ale aj mimoriadne organizácie.

Aby sme dosiahli zlepšenie stavu životného prostredia je potrebné zlepšiť spoluprácu Ministerstva životného prostredia SR s ostatnými dotknutými rezortmi a organizáciami. Užšia spolupráca je potrebná aj v oblasti environmentálnych dopadov v doprave. Je potrebná aj súčinnosť Ministerstva životného prostredia SR

s Ministerstvom zdravotníctva SR pri identifikácii negatívnych dopadov životného prostredia na zdravie, s Ministerstvom školstva pri zabezpečovaní environmentálnej výchovy.

Podľa Inštitútu environmentálnej politiky (2017) politiky na ochranu životného prostredia sú zamerané väčšinou podľa politických preferencií, či aktuálnych čiastkových problémov. Slovensko v porovnaní s vyspelými krajinami najviac zaostáva v nakladaní s:

- *odpadom*
- *kvalite ovzdušia*
- *sektore lesov*

Hreusík (2010) píše, že odpadom nazývame nepotrebný produkt ľudskej činnosti v danom čase, látky, ktoré ďalej nemôžeme alebo z ekonomických dôvodov nechceme využiť. Z hľadiska životného prostredia sú tuhé odpady kľúčovým problémom všetkých odpadov. Podľa pôvodu odpady delíme na:

- *rádioaktívne – vojenské, komerčné, zdravotnícke, priemyselné rádioaktívne odpady*
- *kaly – z čistiarní mestských a priemyselných odpadových vôd, sedimenty na dne riek, jazier, nádrží*
- *lesnícke a poľnohospodárske – stromová zeleň, tuhá časť výkalov pochádzajúcich z veľkokapacitného ustajňovania dobytká (maštalný hnoj)*

- *odpady z energetiky* – škvara, popoloviny, troska a popolček
- *odpady z ťažby surovín* – banské hlady hlušiny, sedimenty z úpravy rúd a iné
- *priemyselné* – výrobné a spracovateľské odpady
- *komunálne* – odpady z domácností, z komunálnych zariadení (hotely, reštaurácie), z verejných priestranstiev, z rekreačných stredísk a iné.

Ako sme už spomenuli, Slovensko najviac zaostáva v spracovaní odpadu a kvalite ovzdušia. Miera spracovania odpadu je jedna z najnižších v Európskej únii.

Dňa 01.01.2016 do platnosti vstúpil zákon č. 79/2015 Z.z. Tento upravuje opatrenia na predchádzanie vzniku odpadu, práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri predchádzaní vzniku odpadov. Taktiež pri nakladaní s odpadom, rozšírenú zodpovednosť výrobcov, nakladanie s vyhradenými výrobkami a odpadmi, nakladanie s komunálnym odpadom, cezhraničný pohyb odpadov, informačný systém odpadového hospodárstva. Pôsobnosť orgánov štátnej správy a obcí vo veciach štátnej správy odpadového hospodárstva, zodpovednosť za porušenie povinnosti na úseku odpadového hospodárstva. Činnosť Recyklačného fondu, proces jeho zrušenia

a zániku (Zákon 79/2015). Na miestach s vysokou koncentráciou obyvateľstva a priemyselných činností vznikajú nebezpečné odpady

Približujeme úroveň zavedenia separovaného triedneho zberu odpadov podľa počtu separovaných triedených základných komodít v jednotlivých sídlach SR:

- papier
- sklo
- plasty
- kovy
- biologicky rozložiteľný odpad

Čo sa týka ovzdušia máme problém s nadmernou prašnosťou, prízemným ozónom a vysokými koncentraciami oxidu dusičitého. Lesy sú treťou najväčšou výzvou životného prostredia, ide o vyššiu intenzitu výrubu, prekračovanie miery odporúčanej ťažby. Medzi silné stránky životného prostredia na Slovensku patrí nízka spotreba vody na obyvateľa a jej veľké zásoby. Kvalita pitnej vody z verejných prípojok je dostatočná, problém však predstavuje často znečistená voda vlastných studní.

Zanedbávanie starostlivosti o životné prostredie vedie k degradácii prírody, ale pôsobí aj na zdravie človeka, obyvateľstva. Ekonomický rozvoj a rast mestského obyvateľstva prináša so sebou rôzne civilizačné problémy. Patria sem nedostatok zelene, nadmerný hluk, znečistenie a špina. Tieto

indikátory ohrozujú psychické aj fyzické zdravie obyvateľstva. Nadmerný hluk vedie k nárastu stresu, bolestiam hlavy, zhoršeniu spánku a iné.

Antalová a Horváthová (2018) píšú, že kvalita životného prostredia má veľký vplyv na naše zdravie. Práve priaznivé životné prostredie je jednou z hlavných podmienok určujúcich kvalitu života ľudí.

Predčasne na Slovensku každoročne umiera takmer 5 tisíc ľudí z dôvodu zlej kvality ovzdušia, znečistenej vody, znečisteného prostredia chemickými látkami. Najviac sú zasiahnuté marginalizované komunity, ktoré kúria tuhým palivom a nemajú prístup k pitnej vode.

Veľmi nákladnou je analýza *fingerprinting* znečisteného územia a objektov, ktoré si vyžadujú často sanačný prístup. Na Slovensku je 8 najpriemyselnejších, environmentálnej najvýraznejšie zatažených oblastí: bratislavská, dolnopovažská, ponitrianska, pohronská, jeľšavsko-lubenická, rudniansko-gelnická, košicko-prešovská a zemplínska (Správa o stave životného prostredia SR).

Najviac postihnuté sú marginalizované skupiny, čistejšie životné prostredie by zlepšilo zdravie obyvateľov, ktorí žijú na okraji spoločnosti. Nemajú prístup k verejným vodovodom, nie sú pripojení na kanalizáciu, vykurovanie je nevyhovujúce. Preto sú títo ľudia často vystavení nadmernému riziku ochorenia a predčasnej smrti

spôsobenej znečistením ovzdušia, nevhodným zdrojom pitnej vody, chorobami spojenými so znečistenou vodou. V tejto súvislosti Slovák (2023, s. 121) naznačuje, že k zásadným otázkam života klienta sociálnej práce patrí jeho kvalita. Preto poznanie objektívnych činiteľov kvality života jednotlivca v danom type prostredia je úloha pred ktorú je postavený sociálny pracovník.

Pri všetkých aspektoch ovplyvňujúce životy ľudí vrátane environmentálnych je dosiahnutie spravodlivosti, ktorá sa v praxi prejavuje sociálnou spravodlivosťou sprevádza ľudstvo oddávna. Do popredia sa dostáva environmentálna spravodlivosť v spojení so sociálnou prácou, ktorá má reflektovať problematické úskalia životného prostredia na obyvateľstvo. Sociálnu spravodlivosť možno vnímať aj ako podpora rovnosti, dôstojnosť a mať spravodlivé podmienky vrátane dodržiavania ľudských práv a slobôd či boj proti chudobe. Sociálne aspekty spravodlivosti odzrkadľujú aj environmentálnu spravodlivosť nakoľko prináša viacero problémov znižujúcich kvalitu života obyvateľov. Priaznivé životné prostredie je jedným z hlavných atribútov, ktorý určuje kvalitu života ľudí. Jeho stav ale nie je všade rovnaký. Jedná sa napr. o rôzne skládky odpadov, znečisťovania životného prostredia jednotlivcami, skupinami ale aj firmami, čo neguje ochranu zdravia obyvateľstva. Podľa Barinkovej, Žofčinovej (2011) obrazom toho, či je štát

skutočne právny a sociálny, je život tých najzraniteľnejších. Ako ďalej uvádzajú atribútom sociálnej spravodlivosti je rovnosť príležitostí pre všetkých a to, čo považujeme za spravodlivé je častokrát úzko späté so subjektívnym vnímaním spoločenskej, existenčnej, prípadne ekonomickej situácie konkrétneho pozorovateľa. Samotný koncept environmentálnej spravodlivosti popisuje Stephens (1998), ktorý pochádza z USA , kde bol vytvorený teoretikmi a aktivistami environmentálneho hnutia spájajúceho sociálnu spravodlivosť so stavom životného prostredia. Podľa Newtona (2009) environmentálna spravodlivosť umožňuje prostredníctvom politik a jej implementáciou naprávať existujúce environmentálne nerovnosti, alebo im predchádzať do budúcnosti. Úspechom environmentálnej spravodlivosti je dosiahnutie environmentálnej rovnosti, pri ktorej sú environmentálne riziká a úžitky približne porovnateľne rozdelené medzi všetkými skupinami obyvateľstva. Teórie environmentálnej spravodlivosti sa usilujú o dosiahnutie spravodlivej distribúcie nepriaznivých environmentálnych dopadov a rovný prístup k prírodným zdrojom. Etnický pôvod či sociálnu situáciu by nemali byť dôvodom toho, ľudia sú neproporčne vystavovaní nepriaznivým environmentálnym dopadom a každý človek by mal

mať prístup k zdravému a čistému životnému prostrediu (Filčák a Lesay 2007).

V kontexte súčasnej environmentalistiky, environmentálnej spravodlivosti sa do popredia dostáva spojenie so sociálnou prácou pod pojmom environmentálna sociálna práca. Ako Levická, Vaceková (2021) uvádzajú predmetom environmentálnej sociálnej práce nie sú len zmeny životného prostredia spojené s klimatickou krízou ale sa zameriava aj na dopady environmentálnych záťaží zapríčinených podnikaním na kvalitu života komúnit žijúcich v ich bezprostrednej blízkosti.

Podľa Levickej (2023) následky krízy životného prostredia možno pozorovať aj v domácom prostredí. Ako autorka ďalej uvádza oblasť environmentálnej spravodlivosti je širšia ako dopad klimatických zmien, zahŕňa tiež problémy, ktoré v životnom prostredí vznikli ako následok činnosti človeka.

3 SLOVENSKO A MOŽNOSTI RIEŠENIA ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY

Možnosťami riešenia škodlivých vplyvov životného prostredia na zdravie je zrušenie environmentálne škodlivých dotácií, vyššie pripojenie obyvateľov na kanalizáciu, prijímanie opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia, lepšia spolupráca zainteresovaných rezortov so súkromným sektorom a tretím sektorom.

Často sa stáva, že mnohí spôsobujú svojou činnosťou problémy zadymovaním a pravidelným obťažovaním pri zámernom spaľovaní paliva, ktoré nie je povolené a určené ako palivo. Ide napríklad o spaľovanie plastov, drevných odrezkov so zvyškami farieb, časopisov, starých topánok a iné. V tomto prípade ide o porušovanie platných zákonov v SR, ale čo je dôležité, títo občania škodia hlavne sebe, aj svojmu okoliu. Škodliviny, ktoré vznikajú pri takomto spaľovaní dýcha v prvom rade on sám a jeho najbližší.

Globálna environmentálna kríza a jej riešenie je založené na spolupráci najmocnejších aktérov. Suša, Hrubec a kol. (2017) píše, že v rizikovej globálnej spoločnosti je otázka štátu dôležitá vo vzťahu k zaisteniu bezpečnosti. V súčasných globálnych konfliktoch sa nemôže ignorovať chudoba, exklúzia ľudí upadajúcej etiky globálnej

spravodlivosti a iné. Nejde len o vojenské aspekty medzištátnej alebo vnútroštátnej bezpečnosti, ide hlavne o sociálne aspekty destabilizácie spoločnosti. O ohrozenie sociálno-ekonomickej a sociálno-ekologickej bezpečnosti obyvateľov, ktoré vedú k zvyšovaniu konfliktov.

Suša, Hrubec a kol. (2017) zdôrazňujú, že štáty v globalizovanom svete vo vlastnom záujme by mali spolupracovať na báze kozmopolitnej suverenity a bez vzájomného zastrasovania a geopolitického súťaženia.

Ulrich Beck (2007) videl budúcnosť globálnej spoločnosti a politiky, tak ako aj Habermas (2013), v uzákonení legálnych pravidiel pre aktérov globálnej politiky, teda pre štáty, korporácie a občianskej hnutia. Beck (2007) podstatu globálnej politiky videl vo vytvorení otvoreného priestoru k prejednávaniu globálnych problémov, utváraní solidarity svetovej verejnosti a spolupráci pri riešení konfliktov.

Možnosti riešenia environmentálnej problematiky vidí Androvičová (2006) v environmentálnej zodpovednosti každého jednotlivca. Černík, Viceník, Višňovský (2000) zdôrazňujú nedostatočnosť rozumovej úvahy a vedomého rozhodnutia, teda postupné dosiahnutie dynamickej rovnováhy civilizácie a prírody. Taktiež potrebu zmeny osobnej hodnotovej orientácie jednotlivcov, environmentálnu zodpovednosť, zmenu osobného

postoja jednotlivca k prírode na základe výchovy a osvety. Neustále je treba vyvíjať tlak na politikov a vlády k vytváraniu, zabezpečeniu kvalitného životného prostredia. Dôležitú úlohu zohráva aj komunikácia medzi tými, ktorí by mohli v oblasti starostlivosti o životné prostredie najlepšie spolupracovať. Treba si uvedomiť, že Zem nie je len vlastníctvom ľudí, ale aj ich domovom. V tomto duchu Slovák (2022, s. 57) uvádza, že učenie chráni nás i iných a učením môžeme dosiahnuť pomerne trvalú zmenu vo vlastnom správaní, ale aj v správaní iného. Zmena často nastane v dôsledku skúseností. Jednoducho si musíme na to siahnuť, aby sme to prijali za svoje. Subjektívne prijatá environmentálna zodpovednosť motivuje človeka k starostlivosti o životné prostredie. Prijatie environmentálnej zodpovednosti závisí aj od úrovne ekologického a environmentálneho poznania, čo znamená, že potrebujeme nielen environmentálnu výchovu, ale aj vzdelávanie. Environmentálna zodpovednosť je aj občianskou zodpovednosťou a mala by byť súčasťou prípravy všetkých odborníkov, ale aj politikov. Keller (2010) konštatuje, že občania by sa mali pokúsiť v mene kvality svojho zdravia, práva na zdravé životné prostredie a v mene vlastného potomstva, ale aj budúcich generácií orientovať politiku štátu k väčšej environmentálnej zodpovednosti.

Kusin, Majzlán, Valašíková (2012) zdôrazňujú, že v dôsledku industrializácie ekonomického

a vedecko-technického rozvoja, tiež v dôsledku všeobecnej intelektualizácie činnosti človeka sa hranice sveta ľudských hodnôt rozširujú protirečivým spôsobom. Ide hlavne o hľadisko zachovania ekologickej rovnováhy medzi svetom prírody a svetom kultúry. Hranice medzi prírodou a kultúrou sa posúvajú nie dobrým smerom, nakoľko tento proces nie je v súlade so záujmami prírody, ani so záujmami zdravého vývinu ľudskej populácie. Uprednostňujú sa nové, hlavne agresívne technológie, s ktorými je spájaná devastácia prírody a životného prostredia, objavuje sa množstvo sociálnych a psycho-sociálnych rizík. Charakter pôvodného prostredia sa činnosťou ľudských aktivít, ktoré sú orientované na výstavbu miest a komunikácií, menil. Rozvojom priemyslu, vedy a techniky sa menil aj pôvodný tvar krajiny, rozširoval sa priestor životného prostredia, v ktorom prevládali umelé štruktúry. S týmto súvisel proces odlesňovania, melioračných technológií za účelom rozširovania plochy poľnohospodárskej pôdy a iné.

Považan, Filčák a kol. (2020) píše, že v oblasti biodiverzity sa predpokladá do roku 2050 postupné zhoršovanie stavu, následkom čoho budú ohrozené základ hospodárstva, kvalita života a zdravia. Zdôrazňujú, že vo svete narastá počet regionálnych konfliktov, vojen a hladomorov, ktoré ovplyvňujú domácu politiku. Najmä vplyvom zmeny klímy a vln horúčav rastie počet predčasných úmrtí. Európska

únia ako svetový líder v environmentálnej oblasti určuje trendy, ktoré brzdia negatívne aktivity v krajine a životnom prostredí. Pevnosť Európa vytvára určitú formu regulovanej spoločnosti o zastavení migrácie. Kompenzácie a pomoc rozvojovým krajinám, ktoré čelia následkom zmeny klímy, nestačia. Rast sociálnych nerovností sa premieta do rozličných tlakov na životné prostredie.

Bohaté mestské prostredie zvyšuje svoju ekologickú stopu, vidiecke obyvateľstvo využíva stratégie prežitia. Tieto sú založené na lokálnych zdrojoch, napríklad výrubu, biomasa a iné. Rastie tlak na financovanie sociálnych služieb, štát zvyšuje príspevky na obrannú politiku a rozvojovú pomoc. Vytvára sa tlak na verejné rozpočty. Rezort životného prostredia SR naberá na dôležitosti a zvyšujú sa jeho kompetencie. Nedostatkom je, že plánovanie a manažment s inými rezortmi nie sú zladené, pretrvávajú rezortizmus.

Považan, Filčák a kol. (2020) približujú výzvy pre tvorbu strategických dokumentov a verejnú politiku. S ekonomickými a sociálnymi faktormi je spojený výskyt veľkých environmentálnych výziev: degradácia biodiverzity a zmena klímy. Patria sem nasledovné faktory:

- *výroba a spotreba*
- *starnutie obyvateľstva*
- *migračné tlaky*
- *rastúci boj o zdroje*

- *spôsob merania a dôležitosť ekonomického rastu*

V rámci zelenej dohody pre Európu – European Green Deal, v decembri 2019 ju prijala Európska komisia a Slovensko sa tiež prihlásilo k tejto dohode, aby sa Európa stala prvým klimaticky neutrálnym kontinentom do roku 2050. Podstatou je prebudovanie celej ekonomiky na základe konceptu obehového hospodárstva, radikálneho prechodu na obnoviteľné zdroje a zachytávania uhlíka. Dôležitou je práve podpora verejnosti v oblasti ochrany prírody, v oblasti odpadového hospodárstva a iné.

Podľa Ministerstva životného prostredia SR (2020) Slovensko v súčasnosti čelí mnohým environmentálnym výzvam. Ako sme už spomenuli, máme problémy s kvalitou ovzdušia, nízkou mierou recyklácie odpadu, ale aj s ochranou ekosystémov. Environmentálne problémy majú čoraz väčší vplyv na ekonomiku, zamestnanosť, na životnú úroveň obyvateľov. Potrebujeme novú, modernú stratégiu environmentálnej politiky, ktorá reflektuje aktuálnu situáciu a urgentné problémy životného prostredia. Dôležitým dokumentom je Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Základnou víziou Envirostratégie 2030 to, aby sa zlepšila kvalita životného prostredia, aby sa dával väčší dôraz na udržateľné obehové hospodárstvo, ktoré je založené na dôslednej

ochrane zložiek životného prostredia. Je nutné využívať čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a nebezpečných látok, ktoré budú viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva. Je potrebné nastaviť politiky tak, aby sa dosiahla dlhodobá udržateľná spotreba prírodných zdrojov, vysoká kvalita vody, lesov, pôdy. Aby ich spotreba nebola na úkor budúcich generácií a likvidácie súčasných ekosystémov. Dôraz bude kladený na ekosystémové služby, ktoré budú posudzované aj pri vplyve na tvorbu životného prostredia.

Globálna zmena klímy a vyčerpatelné zdroje si vyžadujú inovatívne prístupy k nastaveniu hospodárstva. Ekonomika 21. storočia musí byť ekonomikou, kde je opätovné využitie použitých materiálov, efektívna spotreba materiálov a udržateľná spotreba energie, ktorá nevytvára dodatočné tlaky na životné prostredie. Toto predpokladá zmenu prístupu verejnosti a štátnej správy, preto sa bude klásť zvýšený dôraz na environmentálne vzdelávanie. Slovenská ekonomika spotrebúva viac zdrojov, ako je jej prírodná kapacita. Môžeme tiež konštatovať, že Slovenská republika zaostáva v ekologických inováciách za väčšinou krajín Európskej únie.

Miera recyklácie komunálneho odpadu je jednou z najnižších v EÚ. Dominantnou formou nakladania s odpadom je stále skládkovanie. Prísnejšia politika odpadového hospodárstva prináša

riziko nezákonne uložených odpadov, čiernych skládok. Odstraňovanie čiernych skládok je veľmi nákladné, väčšinu odpadu na skládkach tvorí zmesový komunál a stavebný odpad.

Do roku 2030 Slovensko obmedzí produkciu potravinového odpadu. Reštaurácie a supermarkety budú povinné potraviny ďalej využiť, jednou z ciest je aj darovanie nezávadných potravín charite. Znehodnotenú potraviny sa budú môcť kompostovať, alebo inak zhodnocovať, napríklad predajom na súkromné účely.

4 ENVIRONMENTÁLNA POLITIKA V LEGISLATÍVE

Fungovanie environmentálnej politiky v praxi sa realizuje na základe prijatej legislatívy, ktorá rieši viaceré témy súvisiace so životným prostredím. V nasledujúcej tabuľke prinášame prehľad právnych predpisov a strategických dokumentov v oblasti ŽP podľa príslušných tém.

Tabuľka 1: Prehľad tém životného prostredia

Téma	Právne predpisy	Dokumenty
Biota	●	●
Cestovný ruch	●	●
Doprava	●	●
Ekonomické nástroje	●	○○
Energetika	●	●
Environmentálne škody (PNĚŠ)	●	●
Environmentálne záťaž (EZ)	●	●

Hluk	●	○○
Horninové prostredie	●	●
Integrovaná prevencia a kontrola znečisťovania (IPKZ)	●	○○
Lesníctvo	●	●
Mestské ŽP	●	●
Odpady	●	●
Ovzdušie	●	●
Poľnohospodárstvo	●	●
Posudzovanie vplyvov na ŽP (EIA/SEA)	●	○○
Povodeň	●	●
Pôda	●	●
Prevencia závažných priemyselných havárií (PZPH)	●	○○
Priemysel	●	●
Voda	●	●
Zdravie a ŽP	●	●

Zmena klímy	•	•
-------------	---	---

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa MŽP SR, 2023

Environmentálne výzvy, ktorým Slovenská republika čelí, si vyžadujú dlhodobú víziu a strategické smerovanie. Potrebu novej modernej stratégie environmentálnej politiky, ktorá reflektuje aktuálnu situáciu a urgentné problémy životného prostredia, zdôrazňuje aj fakt, že aktuálna Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky bola schválená ešte v roku 1993 a odvtedy nebola aktualizovaná. Stratégia z roku 1993 obsahuje mnohé neaktuálne témy, navrhuje opatrenia, ktoré boli medzičasom prijaté a chýbajú jej systémové riešenia pre mnohé súčasné a akútne problémy životného prostredia.

Ministerstvo životného prostredia SR zriadilo k 1. júnu 2016 Inštitút environmentálnej politiky (ďalej len „IEP“), ktorý prevzal zodpovednosť za prípravu Stratégie environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (ďalej len „Envirostratégia 2030“). Ministerstvo životného prostredia SR pripravilo modernú environmentálnu stratégiu ako strategický dokument pre oblasť životného prostredia s dlhodobými cieľmi

zameranými na prechod k zelenému, nízkouhlíkovému a inkluzívnemu hospodárstvu.

Základným strategický dokumentom pre oblasť životného prostredia v SR je Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Envirostratégia 2030 bola schválená 27.2.2019 Uznesením vlády SR č. 87/2019. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky pripravilo modernú environmentálnu stratégiu ako strategický dokument pre oblasť životného prostredia s dlhodobými cieľmi zameranými na prechod k zelenému, nízkouhlíkovému a inkluzívnemu hospodárstvu. Nahrádza tak doteraz platnú Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky z roku 1993.

Envirostratégia 2030 definuje víziu do roku 2030, identifikuje základné systémové problémy, nastavuje ciele pre rok 2030, navrhuje rámcové opatrenia na zlepšenie súčasnej situácie a obsahuje aj základné výsledkové indikátory, ktoré umožnia overovať dosiahnuté výsledky. Základnou víziou Envirostratégie 2030 je dosiahnuť lepšiu kvalitu životného prostredia a udržateľné obehové hospodárstvo využívajúce čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a

nebezpečných látok. Ochrana životného prostredia a udržateľná spotreba budú súčasťou všeobecného povedomia občanov aj tvorcov politik. Pomocou predchádzania a prispôsobenia sa klimatickej zmene budú jej následky na Slovensku čo možno najmiernejšie.

Základné strategické ciele Envirostratégie 2030:

- V rámci ochrany ovzdušia Slovensko dosiahne stanovené ciele. Kvalita ovzdušia v roku 2030 sa zlepší a nebude mať výrazne negatívny vplyv na ľudské zdravie a životné prostredie.
- V rámci zmierňovania zmeny klímy zníži Slovensko emisie skleníkových plynov v sektoroch obchodovania s emisiami o 43 % a mimo týchto sektorov minimálne o 20 % oproti roku 2005. Bude pokračovať efektívna schéma obchodovania s emisiami.
- Budú odstránené environmentálne škodlivé dotácie a regulácie tam, kde sú neefektívne.
- Adaptačné opatrenia budú v regiónoch a okresoch v dostatočnej miere reagovať na zmenu klímy.
- Slovensko dosiahne dobrý stav vôd a do roku 2030 budú mať obce nad 2 000 obyvateľov 100

% a obce s nižším počtom obyvateľov 50 % podiel odvádzaných a čistených vôd.

- Zelené opatrenia budú spolu s nevyhnutnou technickou infraštruktúrou súčasťou systému ochrany pred povodňami.
- Zadržiavaním vody, lepším plánovaním v krajine a zodpovednejším hospodárením s vodou prispejeme k obmedzeniu sucha a nedostatku vody.
- Materiálové zhodnotenie komunálneho odpadu dosiahne 60 % a do roku 2035 sa ho bude skládkovať menej ako 25 %.
- Zelené verejné obstarávanie pokryje aspoň 70 % z celkovej hodnoty verejného obstarávania a podpora zelených inovácií, vedy a výskumu bude na porovnateľnej úrovni s priemerom EÚ.
- Všetky druhy obnoviteľných zdrojov výroby energie budú mať vypracované a prijaté kritériá udržateľného využívania.
- Výroba elektriny a tepla z uhlia bude postupne utlmená.
- Zlepší sa ochrana biodiverzity, zamedzí sa zhoršovaniu stavu druhov a biotopov a zjednoduší sa systém chránených území a stupňov ochrany, rešpektujúc vlastnícke práva.

- Do roku 2024 sa prehodnotí a zjednoduší systém chránených území a stupňov ochrany.
- V prehodnotených národných parkoch zaradených do manažmentovej kategórie II chránených území podľa IUCN budú jadrovú zónu tvoriť územia bez zásahov človeka, ktorých rozloha do roku 2025 dosiahne 50% celkovej rozlohy národného parku a 75% tejto rozlohy do roku 2030.
- Zvýši sa verejná aj inštitucionálna kontrola ťažby dreva. Drevo sa bude ťažiť trvalo udržateľným spôsobom.
- Viditeľná bude ochrana a obnova krajinných prvkov na poľnohospodárskej pôde a ekologická poľnohospodárska výroba bude zaberáť aspoň 13,5 % celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy.
- Slovensko vyvinie maximálne úsilie na odstránenie environmentálnych záťaží s najvyššou prioritou riešenia.
- Zlepší a skvalitní sa environmentálna výchova vo formálnom vzdelávaní a environmentálne vzdelávanie bude vykonávať štát v spolupráci s odbornými inštitúciami, podnikateľským sektorom, zamestnávateľmi, samosprávou a mimovládnyimi organizáciami. Bude im venovaná osobitná pozornosť v akčných

plánoch na implementáciu Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania. Zavedie sa monitoring a vyhodnocovanie vzdelávacích aktivít.

- Zlepší sa rozsah aj kvalita zbieraných údajov a to najmä v oblasti vôd, ovzdušia a odpadov, zlepši sa poskytovanie informácií a údajov o prírodných zdrojoch. Tieto údaje budú v čo najväčšej možnej miere verejne dostupné a budú využívané na tvorbu analýz a modelov, ktoré budú tvoriť podklady pre formulovanie opatrení.

4.1 Právne predpisy SR

V podmienkach Slovenskej republiky je environmentálna politika súčasťou viacerých právnych predpisov. Vzhľadom na skúmanú problematiku vyberáme len niektoré z oblasti témy environmentálna záťaž.

Jedna sa o nasledovné právne predpisy prijaté NRSR v podmienkach SR:

- *Zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov*

Tento zákon sa venuje právam a povinnostiam osôb pri identifikácii environmentálnej záťaže a pravdepodobnej environmentálnej záťaže, spôsobu určenia povinnej osoby na úseku environmentálnej záťaže, právam a povinnostiam pôvodcu environmentálnej záťaže, povinnej osoby a ministerstva, ktorého pôsobnosť súvisí s činnosťou, ktorá viedla k vzniku environmentálnej záťaže, pôsobnosti orgánov štátnej správy na úseku environmentálnej záťaže, sankciám za porušenie povinností.

- *Zákon č. 49/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

Novelizácia zákona sa týkala predovšetkým vybraným okruhom ako napríklad Identifikácia environmentálnej záťaže a pravdepodobnej environmentálnej záťaže, konanie o určení povinnej osoby, plánu prác, pôvodcovi, Účastníkom konania o schvaľovaní plánu prác, aktualizácie plánu prác alebo zmeny plánu prác.

- *Zákon č. 490/2021 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 49/2018 a ktorým sa dopĺňa zákon NR SR č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov*

Novelizácia zákona sa týkala predovšetkým vybraným okruhom ako napríklad postupu pri uplatňovaní finančnej náhrady za sanáciu environmentálnej záťaže

- *Zákon č. 384/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení zákona č. 515/2008 Z. z.*

Tento zákon sa venuje vode ako životne dôležitej zložke životného prostredia, ktorá je nenahraditeľná surovina a je prírodné bohatstvo. Voda má predovšetkým strategický

význam pre bezpečnosť štátu, a ktorej nedostatok môže spôsobiť ohrozenie života a zdravia obyvateľstva a) alebo ohroziť plnenie základných funkcií štátu.

Tento zákon vytvára podmienky na všestrannú ochranu vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov b) v krajine, zachovanie alebo zlepšovanie stavu vôd, účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a sucha, zabezpečenie funkcií vodných tokov, bezpečnosť vodných stavieb, využívanie vody s ohľadom na jej strategický a bezpečnostný význam pre štát, na verejný záujem, potravinovú bezpečnosť štátu a na jej prednostné určenie podľa § 3 ods. 4.

Zároveň vyššie uvedený zákon upravuje práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb k vodám a nehnuteľnostiam, ktoré s nimi súvisia pri ich ochrane, účelnom a hospodárnom využívaní, oprávnenia a povinnosti orgánov štátnej vodnej správy a zodpovednosť za porušenie povinností podľa tohto zákona. Zákon ďalej upravuje podmienky prepravy vody odobranej z vodných útvarov

nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky na osobnú spotrebu a na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch.

- *Zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení neskorších predpisov*

Tento vyššie uvedený zákon upravuje podmienky projektovania, vykonávania, vyhodnocovania a kontroly geologických prác. Ďalej upravuje pôsobnosť štátnej geologickej správy a sankcie za porušenie.

- *Zákon č. 253/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

Novelizácia vyššie uvedeného zákona sa týkala predovšetkým vybraným okruhom ako napríklad odbornosťou spôsobilej osobe, objednávateľovi ako povinnej osobe povinnosť písomne oznámiť obci, v katastrálnom území ktorej sa analýzou rizika znečisteného územia.

- *Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 51/2008 Z. z., ktorou sa vykonáva geologický zákon.*

Táto vyhláška ministerstva upravuje podrobnosti o členení geologických prác, obsahu odbornej spôsobilosti, o spôsobe jej overovania, náležitostiach žiadosti o overenie odbornej spôsobilosti a náležitostiach a evidencii pečiatok, projektovaní geologickej úlohy, zisťovaní stretov záujmov chránených osobitnými predpismi a schvaľovaní projektu geologickej úlohy, ako aj náležitosti projektu geologickej úlohy. Ďalej sa venuje podmienkam a postupe ohlasovania geologických prác, postupe, podmienkach riešenia a náplni riadenia a sledovania geologickej úlohy, postupe a podmienkach pri vypracúvaní zmeny projektu geologickej úlohy a prípadoch, keď možno začať riešenie geologickej úlohy pred schválením jej projektu. Veľmi dôležitou časťou vyhlášky ministerstva je dokumentovanie geologickej úlohy, vedenie, dopĺňanie a uchovávanie geologickej dokumentácie či postupe pri vyhodnocovaní geologických úloh, náležitostiach a obsahu záverečných správ, o dobách vyhodnocovania geologických úloh a

odovzdávaní záverečných správ. Zákon stanovuje kategórie a spôsob výpočtu množstiev vôd hydrogeologického celku, posudzovanie a schvaľovanie záverečnej správy a o evidencii zásob výhradných ložísk a výsledkov hydrogeologického prieskumu. Vyhláška upravuje podmienky odovzdávania záverečných správ, hmotnej geologickej dokumentácie a inej geologickej dokumentácie a o sprístupňovaní hmotnej geologickej dokumentácie, výberové konanie na zmenu osobitného prieskumného územia na prieskumné územie a podrobnosti o zložení a činnosti výberovej komisie. Úlohou vyhlášky je stanoviť kritériá pre zabezpečenie, údržbe a likvidácii geologických diel a geologických objektov, zloženie a činnosti ponukovej komisie a evidovanie v informačnom systéme environmentálnych záťaží.

- Vyhláška MŽP SR č. 22/2015 Z. z. z 20. januára 2015, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MŽP SR č. 51/2008 Z. z. v znení vyhlášky č. 340/2010 Z. z.

Vyhláška nadväzuje na vyššie uvedenú vyhlášku ministerstva, ktorej úprava sa týkala predovšetkým vybraným okruhom ako

napríklad geologického prieskumu, ktorý zahŕňa súbor geologických metód, geologických činností, najmä projektovanie, archívnu excerptiu, geologické mapovanie, zostavovanie geologických máp, sledovanie a riadenie geologických prác, geologickú dokumentáciu, vyhodnocovanie geologických údajov, záverečné spracovanie, a ďalších druhov prác, najmä technické práce, geofyzikálne práce, geochemické práce, technologické práce, laboratórne práce, terénne meračské práce, vzorkovacie práce a geodetické činnosti, ktorými sa skúmajú a hodnotia jednotlivé zložky, procesy a vlastnosti geologického prostredia. Ďalej sa venuje rozdeľovaniu ložiskového geologického prieskumu na etapy, hydrogeologickému prieskumu, či rieši odborný geologický dohľad ako aj obsahu odbornej spôsobilosti a žiadosti o overenie odbornej spôsobilosti, geologickému zámeru, zámene geologických prác, ako aj záverečnej správe a správe z výskumného projektu alebo grantu.

4.2 Právne predpisy EÚ

V podmienkach Európskej únie je environmentálna politika súčasťou viacerých právnych predpisov. Vzhľadom na skúmanú problematiku vyberáme len niektoré z oblasti témy environmentálne škody.

- *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd*

Smernica reflektuje a je odrazom toho, že v súčasnosti je v spoločnosti veľa kontaminovaných miest, ktoré predstavujú závažné zdravotné riziká, a strata biodiverzity sa v posledných desaťročiach dramaticky zrýchlila. Akýkoľvek nezáujem či akákoľvek nečinnosť by mohla mať za následok väčšiu kontamináciu miest a väčšie straty biodiverzity v budúcnosti. Je preto potrebné si uvedomiť, že prevencia a odstraňovanie environmentálnych škôd v maximálnom možnom rozsahu prispieva k realizácii cieľov a zásad environmentálnej

politiky spoločenstva. Zároveň vzhľadom na špecifickosť miest, pri rozhodovaní, ako tieto škody odstraňovať, by sa mali brať do úvahy aktuálne a špecifické miestne podmienky.

Účelom tejto smernice je vytvoriť rámec environmentálnej zodpovednosti za prevenciu a odstraňovanie environmentálnych škôd založenej na zásade „znečisťovateľ platí“. Prevencia a odstraňovanie environmentálnych škôd by sa mali realizovať prostredníctvom presadzovania zásady „znečisťovateľ platí“, ako je uvedená v zmluve, a v súlade so zásadou trvalo udržateľného rozvoja. Environmentálne škody okrem iného taktiež zahŕňajú škody spôsobené prvkami prenášanými vzduchom, pokiaľ spôsobia škody na vode, pôde alebo chránených druhoch, alebo prirodzených biotopoch.

Základnou zásadou tejto smernice by preto malo byť, aby sa prevádzkovateľ, ktorého činnosť environmentálnu škodu spôsobila alebo predstavuje bezprostrednú hrozbu vzniku takejto škody, považoval za finančne zodpovedného s cieľom donútiť prevádzkovateľov, aby prijali opatrenia a

vypracovali praktiky na minimalizáciu environmentálnych škôd, aby sa tým znížilo ich vystavenie sa finančnej zodpovednosti.

Táto smernica by sa mala uplatňovať, pokiaľ ide o environmentálne škody, na pracovné činnosti, ktoré predstavujú riziko pre zdravie ľudí alebo pre životné prostredie. Pričom tieto činnosti by sa mali v zásade identifikovať odkazom na príslušné právne predpisy spoločenstva, ktoré stanovujú regulačné požiadavky vo vzťahu k určitým činnostiam alebo praktikám, ktoré sa považujú za činnosti a praktiky predstavujúce potenciálne alebo skutočné riziko pre zdravie ľudí alebo životné prostredie. Je žiadúce použiť postupy posudzovania rizík na určenie rozsahu, v akom by mohli mať nepriaznivé účinky na zdravie ľudí.

- *doplnené znenie smernice EP a Rady 2004/35/ES z dňa 26. 6. 2019*

Doplňa pôvodné znenie smernice predovšetkým vo vymedzení definície environmentálna škoda, ďalej rieši chránené druhy a prirodzené biotopy, stav ochrany, bezprostredná hrozba vzniku škody, nápravné

opatrenia, prírodný zdroj, regenerácia, pôsobnosť smernice, či preventívna činnosť.

- *smernica EP a Rady 2006/21/ES o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 2004/35/ES*

Táto smernica upravuje opatrenia, postupy a pokyny na prevenciu alebo najväčšie možné znižovanie nepriaznivých účinkov na životné prostredie, najmä na vodu, ovzdušie, pôdu, rastliny, živočíchy a krajinu a z nich vyplývajúcich rizík pre zdravie ľudí, ktoré sú výsledkom nakladania s odpadom z ťažobného priemyslu.

Smernica sa vzťahuje na nakladanie s odpadom z pozemného ťažobného priemyslu, to znamená s odpadom, ktorý vzniká pri prieskume, ťažbe (vrátane prípravnej etapy), úprave a skladovaní nerastných surovín a pri prevádzke v lomoch. Ďalej sa vzťahuje na nakladanie s odpadom z ťažobného priemyslu, ktorý môže byť rádioaktívny.

Cieľom smernice je predchádzať alebo znižovať v najväčšej možnej miere akékoľvek nepriaznivé účinky na životné

prostredie alebo zdravie ľudí, ktoré vznikajú v dôsledku nakladania s odpadom z ťažobného priemyslu, akým je napríklad hlušina (t. j. odpadové tuhé látky alebo kaly, ktoré zostávajú po úprave nerastov rôznymi postupmi), odpadová hornina a skrývka (t. j. materiál, ktorý sa premiestňuje počas ťažobnej činnosti pri sprístupňovaní rudnej alebo nerudnej suroviny, vrátane prípravnej etapy na ťažbu) a ornica (t. j. vrchná vrstva pôdy), pokiaľ predstavujú odpad.

Podľa zásady „znečisťovateľ platí“ je okrem iného potrebné zohľadňovať akékoľvek škody na životnom prostredí spôsobené odpadom z ťažobného priemyslu a rozličné národné uplatňovania tejto zásady môžu viesť k podstatným rozdielom vo finančnom zaťažení hospodárskych subjektov. Okrem toho existencia rozličných vnútroštátnych politík nakladania s odpadom z ťažobného priemyslu prekáža cieľu zabezpečiť minimálnu úroveň bezpečného a zodpovedného nakladania s takýmto odpadom a maximalizovať jeho zhodnocovanie.

Táto smernica by mohla byť užitočným nástrojom, ktorý by sa zohľadňoval

pri overovaní, či projekty prijímajúce finančné prostriedky Spoločenstva v kontexte rozvojovej pomoci zahŕňajú potrebné opatrenia na prevenciu alebo najväčšie možné zníženie negatívnych účinkov na životné prostredie.

- *smernica EP a Rady 2009/31/ES o geologickom ukladaní oxidu uhličitého a o zmene a doplnení smernice Rady 85/337/EHS, smerníc EP a Rady 2000/60/ES, 2001/80/ES, 2004/35/ES, 2006/12/ES, 2008/1/ES a nariadenia (ES) č.1013/2006.*

Zachytávanie a geologické ukladanie oxidu uhličitého (CCS) je premostujúcou technológiou, ktorá prispeje k zmierňovaniu zmeny klímy. Spočíva v zachytávaní oxidu uhličitého (CO₂) z priemyselných zariadení, v jeho preprave na úložisko a jeho vtlačaní do vhodnej podzemnej geologickej jednotky na účely trvalého ukladania.

Smernica sa uplatňuje na geologické ukladanie CO₂ na území členských štátov, v ich výhradných hospodárskych zónach a v ich kontinentálnych šelfoch.

Touto smernicou sa ustanovuje právny rámec pre environmentálne bezpečné geologické ukladanie oxidu uhličitého (ďalej len „CO₂“) v rámci boja proti zmene klímy. Rovnako účelom environmentálne bezpečného geologického ukladania CO₂ je trvalá izolácia CO₂ takým spôsobom, aby sa zabránilo negatívnym účinkom a akémukoľvek riziku pre životné prostredie a zdravie ľudí, a ak to nie je možné, aby sa tieto negatívne účinky čo najviac vylúčili.

Smernica vymedzuje pojmy ako geologické ukladanie CO₂, vodný stĺpec, úložisko, geologická jednotka, únik, úložný komplex, hydraulická jednotka, geologický prieskum, povolenie na geologický prieskum, prevádzkovateľ, povolenie na ukladanie, prúd CO₂, odpad, ale aj napríklad významné riziko, opravné opatrenia či prepravná sieť.

- *smernica EP a Rady 2013/30/EÚ o bezpečnosti vyhládávania, prieskumu a ťažby ropy a zemného plynu na mori, a o zmene smernice 2004/35/ES z 12. júna 2013*

Cieľom tejto smernice je v čo najväčšom rozsahu znížiť výskyt závažných nehôd súvisiacich s operáciami prieskumu ložísk a ťažby ropy a zemného plynu na mori a obmedziť ich následky, a tým zvýšiť ochranu morského prostredia a pobrežných ekonomík pred znečistením, ustanoviť minimálne podmienky bezpečného prieskumu a ťažby ropy a zemného plynu na mori a obmedziť možné narušenie domácej výroby energie Únie a zlepšiť mechanizmy reakcie v prípade nehody.

Touto smernicou sa stanovujú minimálne požiadavky na predchádzanie závažným nehodám pri operáciách prieskumu ložísk a ťažby ropy a zemného plynu na mori a na obmedzenie ich následkov.

- *nariadenie EP a Rady 2019/1010/EÚ o zosúladení povinností podávania správ v oblasti predpisov týkajúcich sa životného prostredia a o zmene nariadení a smerníc, vrátane smernice 2004/35/ES, z dňa 26. 6. 2019*

Cieľom tohto nariadenia je modernizácia riadenia informácií a zabezpečenie jednotnejšieho prístupu k legislatívnym aktom v jeho pôsobnosti zjednodušením podávania správ v záujme zníženia administratívnej záťaže, skvalitnením databáz pre budúce hodnotenia alebo zvýšením transparentnosti v prospech verejnosti, a to vždy v súlade s okolnosťami.

Je potrebné, aby sa dostupnosťou údajov zabezpečilo, že administratívna záťaž zostane pre všetky subjekty čo najnižšia, najmä pokiaľ ide o mimovládne subjekty, akými sú malé a stredné podniky (MSP). Údaje a proces komplexného a včasného podávania správ členskými štátmi sú nevyhnutné na monitorovanie, preskúmanie a hodnotenie efektívnosti právnych predpisov vo vzťahu k cieľom, ktoré sleduje, na účely poskytovania podkladov pre akékoľvek budúce hodnotenia.

- *Smernica Rady 76/464/EHS o znečistení spôsobenom určitými nebezpečnými látkami vypúšťanými do vodného prostredia spoločenstva*

Smernica sa zameriava na ochranu vodného prostredia spoločenstva od znečistenia, najmä toho, ktoré je spôsobené určitými stálymi, toxickými a bioakumulovateľnými látkami. Táto smernica platí pre vnútrozemské povrchové vody, teritoriálne vody, vnútorné pobrežné vody, podzemné vody. Ďalej vymedzuje pojmy ako vypúšťanie či znečistenie vody.

- *Smernica EP a Rady 2009/147/ES o ochrane voľne žijúceho vtáctva*

Táto smernica sa vzťahuje na ochranu všetkých druhov voľne žijúceho vtáctva prirodzene sa vyskytujúceho na európskom území členských štátov, na ktoré sa uplatňuje zmluva. Zahŕňa ochranu, starostlivosť a kontrolu týchto druhov a stanovuje pravidlá ich využívania. Smernica sa uplatňuje na vtáky, ich vajcia, hniezda a ich biotopy. Smernica uvádza, že je potrebné

prijat' opatrenia na zachovanie populácie druhov na úrovni, ktorá zodpovedá najmä ekologickým, vedeckým a kultúrnym požiadavkám, berúc do úvahy aj hospodárske a rekreačné požiadavky, alebo na prispôsobenie populácie týchto druhov tejto úrovni. Ochrana, zachovanie a obnova biotopov a biotopov druhov zahŕňa najmä nasledujúce opatrenia: vytváranie chránených území; udržiavanie a starostlivosť v súlade s ekologickými potrebami biotopov vnútri aj mimo chránených území; obnovu zničených biotopov; vytváranie biotopov.

- *Smernica Rady 80/68/EHS o ochrane podzemných vôd pred znečistením niektorými nebezpečnými látkami*

Účelom tejto smernice je zabrániť znečisťovaniu podzemných vôd látkami patriacimi do druhov alebo skupín látok napr. organofosforečné zlúčeniny, organocínité zlúčeniny, látky, ktoré majú karcinogénne, mutagénne alebo teratogénne vlastnosti vo vodnom prostredí alebo ich nadobudnú prostredníctvom tohto prostredia, a podľa

možnosti zistiť alebo odstrániť dôsledky znečistenia, ku ktorému už došlo. Smernica uvádza, že sa pod „podzemnými vodami“ rozumejú všetky vody, ktoré sa nachádzajú pod povrchom zeme v saturovaných pásmach a sú v priamom kontakte s pôdou alebo podložíom. Pod „priamym vypúšťaním“ sa rozumie odvádzanie látok vyššie uvedených látok do podzemných vôd bez filtrácie cez pôdu alebo podložie, ďalej pod „nepriamym vypúšťaním“ sa rozumie odvádzanie látok vyššie uvedených látok do podzemných vôd po filtrácii cez pôdu alebo podložie, a pod „znečistením“ sa rozumie priame alebo nepriame vypúšťanie látok alebo energie do podzemných vôd človekom, následkom čoho dochádza k ohrozovaniu zdravia ľudí alebo vodných zásob, k poškodzovaniu prírodných zdrojov a vodného ekosystému alebo k porušovaniu iných zákonných spôsobov používania vody.

- *Smernica Rady 90/219/EHS o obmedzenom použití geneticky modifikovaných mikroorganizmov*

Kľúčové je zabezpečiť bezpečný rozvoj biotechnológie preto je potrebné stanoviť opatrenia na vyhodnocovanie a znižovanie potencionálnych rizík vyvstávajúcich počas všetkých operácií zahŕňajúcich obmedzené použitie geneticky modifikovaných mikroorganizmov a stanoviť vhodné podmienky ich použitia. Táto smernica tak stanovuje opatrenia pre obmedzené použitie geneticky modifikovaných mikroorganizmov s ohľadom na ochranu ľudského zdravia a životného prostredia. Každá činnosť, ktorá sa dotýka životného prostredia sa má riadiť princípom prevencie s cieľom ochrany a zlepšovania životného prostredia a ľudského zdravia. Smernica upravuje stanovenie vhodných postupov pre prípadné ohlasovanie špecifických operácií zahŕňajúcich obmedzené použitie geneticky modifikovaných mikroorganizmov, s ohľadom na stupeň prítomného rizika.

- *Smernica Rady 91/689/EHS o nebezpečnom odpade*

Dôležité je dbať na záujem, ktorý smeruje k zvýšeniu účinnosti hospodárenia

s nebezpečným odpadom a preto je potrebné zaviesť presnú a jednotnú definíciu nebezpečného odpadu, ktorá vychádzajúca zo skúseností. Rovnako dôležité a potrebné je zaistiť, aby sa zneškodňovanie a zhodnocovanie nebezpečného odpadu monitorovalo v najväčšej možnej miere. Táto smernica apeluje na vyššie uvedené skutočnosti a jej cieľom je aproximovať právne predpisy členských štátov o riadení nakladania s nebezpečnými odpadmi do svojho právneho systému. Smernica upravuje, aby každé zariadenie alebo podnik, ktoré nebezpečný odpad zneškodňuje, zhodnocujú, zhromažďujú a resp. alebo prepravujú, nemiešali rôzne druhy nebezpečného odpadu navzájom alebo nemiešali nebezpečný odpad s odpadom, ktorý nie je nebezpečný. Taktiež smernica upravuje, aby sa v každej lokalite, kam sa nebezpečné odpady ukladajú (vypúšťajú), tento odpad zaznamenával a identifikoval pričom v prípade, ak už bol odpad zmiešaný s inými odpadmi, látkami či materiálmi, musí sa vykonať ich triedenie, pokiaľ je to technicky a ekonomicky uskutočniteľné.

- *Smernica Rady 92/43/EHS o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín*

Podmienky prirodzených biotopov sa v súčasnosti naďalej zhoršujú a je vážne ohrozená existencia čoraz väčšieho počtu druhov, čo je úzko prepojené s tým, že sú ohrozené prirodzené biotopy, ktoré tvoria súčasť dedičstva tak, pre tieto skutočnosti je vhodné prijať opatrenia smerujúce k ich zachovaniu a ochrane.

Cieľom všeobecného záujmu je udržanie, ochrana a zlepšenie kvality životného prostredia, vrátane ochrany prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín. Hlavným cieľom tejto smernice je podpora udržiavania biologickej rôznorodosti, berúc do úvahy hospodárske, spoločenské, kultúrne a regionálne požiadavky, pričom ako sme už uviedli kladie dôraz na prispievanie k všeobecnému cieľu udržateľného rozvoja. Smernica sa zameriava aj na udržiavanie biologickej rôznorodosti, ktorá môže v určitých prípadoch vyžadovať udržiavanie alebo podporu ľudských činností.

Smernica okrem iného vymedzuje ochranu prirodzených biotopov a populácií druhov divokej fauny a flóry v priaznivom stave, ďalej vymedzuje prirodzený biotop a taktiež typy prirodzených biotopov európskeho významu.

- *Smernica EP a Rady 2008/68/ES o vnútrozemskej preprave nebezpečného tovaru*

Preprava nebezpečného tovaru cestnou, železničnou alebo vnútrozemskou vodnou dopravou predstavuje značné riziko nehôd. Smernica apeluje na prijatie opatrení zabezpečujúce uskutočňovanie takej prepravy za podmienok najvyššej bezpečnosti. Táto smernica sa vzťahuje na prepravu nebezpečného tovaru cestnou, železničnou alebo vnútrozemskou vodnou dopravou v členských štátoch alebo medzi členskými štátmi vrátane činností spojených s nakladaním a vykladaním, prechodu z jedného druhu dopravy na iný a zastávok, ktoré si vyžadujú okolnosti dopravy. Smernica upravuje aj výnimky a teda nevzťahuje sa na prepravu nebezpečného tovaru a to vozidlami,

vozňami alebo plavidlami, ktoré patria ozbrojeným silám alebo spadajú pod ich zodpovednosť, ďalej námornými plavidlami na morských vodných cestách, ktoré tvoria časť vnútrozemských vodných ciest. Rovnako trajektmi, ktoré len prechádzajú cez vnútrozemskú vodnú cestu alebo prístav alebo vykonávanú v plnom rozsahu v rámci hraníc uzavretej oblasti. Smernica uvádza, že členské štáty môžu regulovať alebo zakázať prepravu nebezpečného tovaru v rámci svojho územia výlučne z iných dôvodov ako z dôvodu bezpečnosti počas prepravy.

- *Smernica EP a Rady 2010/75/EÚ o priemyselných emisiách (integrovaná prevencia a kontrola znečisťovania životného prostredia)*

Touto smernicou sa stanovujú pravidlá integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania životného prostredia pochádzajúceho z priemyselných činností. Ustanovujú sa ňou aj pravidlá zamerané na prevenciu, alebo ak to nie je možné, na

zníženie emisií do ovzdušia, vody a pôdy a predchádzanie vzniku odpadov s cieľom dosiahnuť vysokú úroveň ochrany životného prostredia ako celku.

Smernica sa zaoberá vymedzením pojmov látka, rádioaktívne látky, geneticky modifikované mikroorganizmy, znečisťovanie, zariadenie ako stacionárnu technickú jednotku ale aj emisia, emisný limit, norma kvality životného prostredia, povolenie, všeobecne záväzné pravidlá, najlepšie dostupné techniky či napríklad spaľovacie zariadenie na spaľovanie viacerých druhov palív

Vyššie uvedené vybrané právne predpisy deklarujú všeobecný význam a ich prijatie má napomôcť k riešeniu rôznych skutočností v spoločnosti na ochranu zdravia osôb ale aj vytvorenia vhodných a zdravších životných podmienok pre jednotlivcov, skupiny či komunity. Ich prezentovaním sme sa snažili o demonštráciu rôznorodosti oblastí a významu pre spoločnosť.

5 POZNATKY Z TERÉNNÉHO VÝSKUMU

Dlhodobý záujem o problematiku životného prostredia vyústil na našom pracovisku do prípravy a podania projektu zameraného na viaceré otázky priamo súvisiace s otázkami životného prostredia do Agentúry pre podporu rozvoja vedy a výskumu. Agentúra pre podporu rozvoja vedy a výskumu sa rozhodla náš projekt podporiť. Pri príprave, ale aj v prvých mesiacoch po spustení projektu sme sa zamerali na hlbšie štúdium dostupných informačných zdrojov a prípravu terénneho výskumu. Ako uvádzajú viacerí autori a autorky kríza životného prostredia je úzko spojená s chudobou, pretože práve túto sociálnu skupinu najviac zasahuje. Aby si študenti a verejnosť vytvorili plastickejší obraz o prepojení krízy životného prostredia s chudou a aby sa naučili vnímať toto prepojenie v lokálnom, domácom prostredí, zaradili sme do tejto práce niekoľko informácie, ktoré predovšetkým slovenské autorky a slovenskí autori na túto tému napísali.

Text sme sa rozhodli obohatiť o poznámky a fotodokumentáciu z nášho terénneho výskumu, Veríme že tento spôsob spracovania nielen uľahčí proces porozumenia problematike, ale posilní u študentov aj ich profesijnú etiku.

Tokárová a kol. (2007) uvádzajú, že chudobou všeobecne rozumieme sociálny jav, ktorý charakterizujeme ako nedostatok životných prostriedkov jednotlivca alebo skupiny. Niekedy sa miesto pojmu absolútnej chudoby používa pojem bieda. Chudoba je považovaná za menej drastickú situáciu v porovnaní s biedou. Hranice biedy a chudoby nie je možné stanoviť a často sa oba významy zamieňajú. Sociologické a sociálno-psychologické koncepcie chudoby kladú dôraz na reakciu chudobných na situáciu, v ktorej sa nachádzajú. Niektorí akceptujú situáciu, v ktorej sa nachádzajú, iní ju odmietajú. Významný prínos pre zmiernovanie následkov chudoby predstavuje sociálna práca.

Katastrofické životné podmienky v osadách a v lokalitách s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva a tiež nízke zdravotné vedomie majú vplyv na častý výskyt infekčných ochorení. Závažným problémom niektorých rómskych komunít je zavšivavenie, svrab, hepatitída a bacilárna dyzentéria a iné (Úrad verejného zdravotníctva SR). U rómskych detí je všeobecne vyššia prevalencia infekčných ochorení, poraní, otráv podmienených environmentálnymi rizikami, ktorým sú často vystavené. Zdravotný stav občanov rómskej národnosti je horší ako u nerómskej populácie žijúcej na Slovensku. Katastrofálne životné podmienky, nízke zdravotné uvedomenie a nízka zaočkovanosť

naznačujú, že u obyvateľov rómskych etník bude pokračovať trend zvýšeného rizika výskytu infekčných ochorení. Vysoké riziko výskytu ochorení súvisí s nízkym hygienickým štandardom a ktoré sa vyskytujú v epidémiách.

Tieto tvrdenia Úradu Verejného zdravotníctva SR potvrdzujú aj naše skúsenosti z terénneho výskumu. Obec Jánovce sa nachádza v strede historického Spiša. Je to nevelká obec, ktorá je vstupnou bránou do okresu Poprad. Hraničí s okresmi Levoča, Spišská Nová Ves a Kežmarok (Obec Jánovce, 2023). Podľa posledného sčítania obyvateľstva v roku 2021 v obci Jánovce žije 1647 obyvateľov, z ktorých je 48,69% (802) žien a 51,31% (845) mužov. Z celkového počtu obyvateľov Rómovia tvoria približne polovicu (Sčítanie, 2021). Časť z nich býva integrované v dedine, no viac ako 500 ich žije v chatrčiach v osade. Väčšina z týchto obydľí je postavená nelegálne na nevysporiadaných pozemkoch v súkromnom vlastníctve (V Jánovciach sa chystá veľké sťahovanie osady, 2014) Neoficiálna stavba, častokrát nazývaná ako chatrč, je pre jej obyvateľov častokrát východiskom z núdze, je to jediný spôsob ako si dokážu zabezpečiť strechu nad hlavou vo svojej nepriaznivej sociálnej situácii a svojimi obmedzenými možnosťami naplniť jedno zo základných ľudských práv – právo na bývanie (Szolgayová – Richvalský – Vaceková – Strculová – Horváth – Machyniak, 2023). Podľa Atlasu rómskych

komunit z roku 2019 žilo v provizórnych podmienkach a neoficiálnych stavbách okolo 47 tisíc osôb z rómskej komunity (Atlas rómskych komunit 2019).

Nevhodné životné podmienky sú prepojené aj s čiernymi skládkami. Nasledovná fotografia zachytáva čiernu skládku odpadu, ktorá vznikla neďaleko známej rómskej osady Jánovce.

Obrázok 1 Čierna skládka Jánovce

Zdroj : Vlastné spracovanie, 2023

Determinujúcimi faktormi, ktoré ovplyvňujú nižšiu kvalitu zdravotného stavu rómskej populácie sú:

- nižšia vzdelanostná úroveň, z toho môže prameniť nedostatočná úroveň zdravotného uvedomenia a správania
- nedostatočná informovanosť o zdraví
- nedostatočná motivácia starať sa o svoje zdravie
- nízky štandard osobnej hygieny
- nízky štandard komunálnej hygien: absencia zdrojov pitnej vody, kanalizácie, chýbajúci odvoz smetí, absencia sociálnych zariadení
- nízky štandard bývania a ekologická rizikovosť prostredia, s čím súvisí znečistené a zdevastované životné prostredie
- veľká preľudnenosť na malej ploche
- nezdravé stravovacie návyky, nevyhovujúca výživa (nízka spotreba zeleniny a ovocia, vysoká spotreba tukov a cukrov)
- nízka fyzická aktivita
- zvyšujúca sa miera užívania alkoholu a tabakových výrobkov už vo veľmi mladom veku
- zvyšujúca sa závislosť na nelegálnych drogách (Zdravotná starostlivosť v sociálne vylúčených rómskych komunitách)

Istú špecifickosť má bývanie, kde kvalita bývania je podmienkou pre uskutočnenie mnohých ďalších životných činností a túžob človeka a podmienky bývania sú tiež považované za kľúčový indikátor životnej úrovne obyvateľstva (Szolgayová – Richvalský – Vaceková – Strculová – Horváth – Machyniak, 2023). Ako ďalej autori uvádzajú „segregovaná poloha bydliska, nedostatočná kvalita bývania a obmedzený prístup jeho obyvateľov k základnej infraštruktúre a službám vo významnej miere determinujú možnosti rozvoja jednotlivca a jeho ďalšiu integráciu do spoločenského života“ (Szolgayová – Richvalský – Vaceková – Strculová – Horváth – Machyniak, 2023, s.13).

Na prepojenie chudoby a zlého zdravotného stavu upozorňujú autori už od 19. storočia. Pokladáme za prirodzené, že aj v Slovenskej republike sa o túto problematiku zaujímajú viaceré zdravotnícke povolania. Znepokojuje nás však, že tejto problematike sa v Slovenskej republike venuje minimálna pozornosť v oblasti zdravého, respektíve škodlivého prostredia.

Rómovia nikdy netvorili agrárnu kultúru, nemali vzťah k pôde, ani k akumulácii majetku. Ich sociálne štruktúry sú založené na pokrvných väzbách (Radičová 2001).

V roku 2002 sa spojili starostovia štyroch okolitých obcí: Veľká Lomnica, Stráne pod Tatrami, Rakúsy a Huncovce. Cieľom bolo vytvoriť projekt na

výstavbu infraštruktúry určenej pre rómske osady v katastri ich obcí. Týmto vzniklo občianske združenia Komunita – miesto pre každého. Začalo sa zaoberať vzdelávacími a komunitnými aktivitami v týchto lokalitách. Spolupracovali terénny sociálny pracovník a jeden líder komunity. Úlohou terénny sociálneho pracovníka bolo pomáhať ľuďom z osady riešiť problém so sociálnej oblasti: vypisovanie formulárov , spolupráca so školou, spolupráca s detským lekárom,

Líder komunity mal v náplni práce komunitné aktivity, dodržiavanie čistoty a poriadku v osadách.

Veľká časť Rómov žije v sociálne segregovaných rómskych osadách a rómskych štvrtiach. Spoločným znakom je úplná odkázanosť rodín na sociálne dávky, nízka vzdelanosť, nezamestnanosť, nezodpovedné reprodukčné správanie, nízka zdravotná uvedomelosť. Na zdravotný stav má najväčší vplyv prostredie a životný štýl počas celého života človeka.

Chudoba, chorobnosť a sociálne postavenie Rómov záleží od správania každého jednotlivca v tejto komunite. Pre Rómov je potrebný terénny zdravotný pracovník, najlepšie však z radov rómskej populácie, predpokladá to však vzdelanie (Filčák 2012).

Rómska populácia má svoje špecifiká, nimi sa odlišuje od majoritnej populácie. Predstavuje populáciu s progresívnou vekovou štruktúrou, teda

s vysokým podielom detskej populácie a s nízkym podielom obyvateľstva nad 60 rokov.

Príčiny súčasných prípadov environmentálneho znevýhodnenia rómskych komunít môžeme nájsť v:

- prístupe k čistému a bezpečnému prostrediu – je to značne ovplyvnené sociálnymi a ekonomickými charakteristikami domácností. Chudoba zvyšuje riziko vystavenia znečisteniu, tiež prírodným nebezpečenstvám. Dopady súčasnej ekonomickej krízy poukazujú na narastajúce rozdiely v prístupe k dôležitým zdrojom pre každodenný život. Stále väčší podiel príjmov musí byť minutý na vodu, plyn a elektrinu (Filčák a Škobla 2012).
- organizácie občianskej spoločnosti nedokázali kompenzovať devastujúce efekty masovej nezamestnanosti Rómov
- nové technológie znížili dopyt po nekvalifikovaných pracovníkoch, čo mnohým Rómom spôsobilo stratu zamestnania

Rómovia častokrát bývajú vystahovaní, odsúvaní z centier miest na perifériu. Nútení sú usadzovať sa iba na miestach neatraktívnych pre majoritnú populáciu (Steger 2007).

Najčastejšou situáciou v osídleniach je komplikovaná zmes pozemkov vlastnených Rómami, nerómami, samosprávami, lesnými združeniami.

Rómovia nemajú žiadne vlastnícke práva nad pozemkami, ktoré osídľujú. Rómske domy sú často nelegálne, nie sú v súlade so stavebným poriadkom, či inou legislatívou (Filčák 2012).

Na základe mapovania v rámci Atlasu rómskych komunit (2005) bolo zistené, že takmer jedna tretina obydľí v rómskych osídleniach je nelegálna. Najčastejším typom nelegálnych obydľí sú chatrče, potom unimobunky, maringotky, nebytové priestory a iné (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2005).

Formy environmentálnej diskriminácie môžu byť rôzne, na Slovensku máme dve základné, a to:

- lokalizácia osád v environmentálne nevhodnom území
- nerovný prístup k pitnej vode a kanalizácii

Poloha rómskych osád uvádza EUROACTIV (2015) nie je náhodná, je odrazom určitých historických, sociálnych a vlastníckych reálií doby kedy vznikali. Rómovia boli vytláčaní na perifériu obcí a boli tolerovaní hlavne na miestach, ktoré sú komerčne nezaujímavé pre majoritnú populáciu. Často ide o miesta s neúrodnou pôdou, miesta vystavené záplavám alebo miesta, ktoré sú umiestnené na kontaminovanej pôde.

Jarovce – táto osada je založená v záplavovom území, kde sú podmáčané pôdy nevhodné na

výstavbu alebo poľnohospodárstvo. Z tohto dôvodu sú rómske osady tolerované.

Prístup k pitnej vode je jedným z najzávažnejších problémov. Mnohé osady sú dnes závislé na studniach s nekvalitnou pitnou vodou. Často rómska komunita rieši nedostatok pitnej vody používaním vody z riek.

Situácia Rómov sa k lepšiemu začala meniť pod tlakom Európskej únie. Menil sa prístup samosprávy a vytvárali sa rozvojové projekty stimulované tretím sektorom. Situácia Rómov sa zhoršuje zvyšuje sa tlak na prírodné zdroje ako zdroj alternatívneho príjmu a prežitia Rómov. Ide o neškodný zber húb a lesných plodov a ilegálny zber poľnohospodárskych plodín. Dopad na životné prostredie má ilegálny výrub dreva.

Je potrebné dbať na prácu s rómskymi komunitami. Vylúčením z trhu práce Rómov, ktorí nemajú šancu sa zamestnať, ich vyháname na skládky. Z kontajnerov zbierajú vyhodené potraviny, otázkou času je šírenie epidémie.

Postupne sa zvýšia preventívne opatrenia na prevenciu vzniku čiernych skládok. Lepšia bude spolupráca obce s políciou a uvažuje sa tiež o zriadení environmentálnej polície. Predpokladá sa, že dôsledné trestanie vinníkov zníži tvorbu nelegálnych skládok.

V súčasnosti často hovoríme o globálnom ohrození životného prostredia, čiže o globálne environmentálnych problémoch (Huba, Ira 2004). Na Slovensku jedným z najväčších sociálnych problémov je integrácia rómskeho etnika do spoločnosti. Práve preto sme sa zamerali v našom výskumnom spektre práve na túto minoritu. Problematikou rómskej minority je predovšetkým prežívanie v izolovaných zaostalých osadách, väčšina Rómov žije na nízkej ekonomickej a sociálnej úrovni. Mačkinová (2011) uvádza, že každý človek sa vyrovnáva so záťažovými situáciami rôzne, ale práve rómska minorita čaká na pomoc od druhých a na vyriešenie jej problémov. Tu práve zohráva dôležité miesto sociálna práca.

Ochrana životného prostredia a udržateľná spotreba musia byť súčasťou povedomia občanov aj tvorcov politik. V rámci environmentálnej stratégie 2030 budú prijímané politiky na zlepšenie stavu životného prostredia. Ministerstvo životného prostredia SR v spolupráci s ostatnými zodpovednými rezortmi bude zabezpečovať kontrolu a opatrenia efektivity, ekonomických, sociálnych a environmentálnych dopadov (Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030).

Politiky je potrebné nastaviť tak, aby sa dosiahla dlhodobo udržateľná spotreba prírodných zdrojov, vysoká kvalita vody, lesov, pôdy.

Je potrebné, aby regionálna samospráva, aj miestna samospráva zabezpečili vyvážený vzťah medzi potrebami obyvateľov, hospodárskou činnosťou a životným prostredím.

4.1 Opatrenia

Je potrebné si zmapovať terén, spoznať ľudí v lokalite. Každú novú vec je potrebné vysvetľovať, zdôvodňovať.

Je potrebné podporovať integrované vzdelávanie rómskych a nerómskych detí. Úspešná realizácia opatrení, reforiem predpokladá spoluprácu obcí, neziskových organizácií a cirkví.

Zvýši sa používanie preventívnych opatrení na prevenciu vzniku čiernych skládok. Obce budú viac spolupracovať s políciou a tiež sa bude vynucovať vyčistenie daného územia. Pre pôvodcov odpadu budú zavedené efektívne pokuty.

S ekonomickým rozmachom prichádza aj väčšia záťaž na prírodné zdroje. Je potrebné zvážiť environmentálnu daňovú reformu, zlepšiť kontrolu a prehodnotiť pokuty za znečisťovanie životného prostredia. Väčšiu pozornosť venovať environmentálnej výchove, vzdelávaniu a osвете pre udržateľný rozvoj. Je potrebné zlepšiť informovanosť miestnych subjektov o tom, že je potrebné chrániť prírodu, zabezpečiť informačnú kampaň, spoluprácu s médiami.

Čo sa týka uránu, prieskumné práce sa konali v blízkosti Košíc. Tí, ktorí boli za ťažbu uránu, argumentovali tým, že budú vytvorené nové pracovné miesta, finančný prínos v podobe daní a zisku štátu za úhradu ťažených surovín a iné. Argumenty proti ťažbe uránu v tejto lokalite vyplývali zo všeobecného odporu a strachu z jadrovej energetiky a tiež poškodzovania životného prostredia v blízkosti Košíc.

V lokalite Jahodná bol uskutočnený geologický prieskum, prieskumné práce boli ukončené v roku 2014. Zástancovia, ktorí chceli ťažiť urán argumentovali, že je potrebné zabezpečiť palivo pre jadrové elektrárne a vytvoria sa nové pracovné miesta. Bol vytvorený všeobecný odpor a strach z jadrovej energetiky, tiež obavy z poškodzovania životného prostredia v tejto lokalite.

V lokalizácii rómskych osád sa prejavuje výrazne proces segregácie, a to je hlavne v košickom a prešovskom samosprávnom kraji. Tak ako uvádza Krokusová (2010), je to takmer 60% Rómov žijúcich segregovane. Rómske osady sa nachádzajú na okraji alebo mimo obce a zvyčajne sú oddelené riekou, cestou a iné. Sú zvyčajne lokalizované v zdevastovanom, zdravotne a environmentálne nevyhovujúcom prostredí. Teda v blízkosti skládok odpadu, v opustených areáloch priemyselných závodov a iné.

Rómovia nevedomujú zdravotné riziká, ktoré prináša kontaminácia prostredia.

Environmentálne záťaž v SR predstavujú vysoko negatívne, rizikové prvky. Tieto vo veľkej miere ovplyvňujú funkčno-priestorovú štruktúru krajiny (Bohuš, Klinda 2010).

Informácie a zhromažďovanie údajov o environmentálnych záťažoch na území SR zabezpečuje *Informačný systém environmentálnych záťaží*.

Najviac postihnuté sú marginalizované skupiny, čistejšie životné prostredie by zlepšilo zdravie obyvateľov, ktorí žijú na okraji spoločnosti. Nemajú prístup k verejným vodovodom, nie sú pripojení na kanalizáciu, vykurovanie je nevyhovujúce. Preto sú títo ľudia často vystavení nadmernému riziku ochorenia a predčasnej smrti spôsobenej znečistením ovzdušia, nevhodným zdrojom pitnej vody, chorobami spojenými so znečistenou vodou.

4.2 Fotodokumentácia z výskumu (výber)

V nasledujúcej fotodokumentácii približujeme výber oblastí a miest, ktoré sú považované za problematické predovšetkým z dôvodu zhoršených až nevyhovujúcich životných podmienok pričom reflektujú a odzrkadľujú skutočný a aktuálny stav.

Na fotografii nižšie môžeme vidieť osadu marginalizovanej rómskej komunity.

Obrázok 2 Rómska osada Stráne pod Tatrami

Zdroj : Vlastné spracovanie, 2023

Na kvalitu zdravia obyvateľom prirodzene vplýva aj životné prostredie. Na fotografii môžeme vidieť skládku v priamej blízkosti za obcou Ľubica, ktorá leží na severovýchode Slovenska pod Vysokými Tatrami v tesnej blízkosti okresného mesta Kežmarok.

Obrázok 3: Skládka Ľubica

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Na fotografii môžeme vidieť príklad rómskeho obydľia (bytovky) v okrajovej (mestskej) časti mesta Košice.

Obrázok 4: Rómska osada Luník IX.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Pohľad na bytovku, v ktorej žije Rómske obyvateľstvo mestskej časti Košice.

Obrázok 5: Rómska osada Luník IX.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Na fotografii môžeme vidieť, že v tesnej blízkosti bytovky sa nachádza skládka odpadov. Jedná sa o mestskú skládku v blízkosti v okrajovej časti, mestskej časti východoslovenského mesta Košice.

Obrázok 6: Skládka Luník IX.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Pohľad na druhú časť obce Rakúsy t.j. rómskej osady, ktorá je vzdialená asi 2 km na sever od obce. Poloha obce Rakúsy je situovaná v Kežmarskej pahorkatine Popradskej kotliny na úpätí Vysokých a Belianskych Tatier, západne od Spišskej Belej a severozápadne od Kežmarku.

Obrázok 7: Rómska osada Rakúsy

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Záber demonštrujúci vnútornú časť rómskej osady obce Rakúsy.

Obrázok 8: Rómska osada Rakúsy

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Pohľad na rómsku osadu – bývalé pasienky patriace obce Rakúsy, kde aktuálne žije rómske obyvateľstvo.

Obrázok 9: Rómska osada Rakúsy

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Na fotografii môžeme vidieť záber rómskej osady okrajovej časti mesta Zvolen, kde žijú Rómovia. Je evidentné, že obyvatelia žijú v zdevastovanej a nevyhovujúcej bytovke.

Obrázok 10: Rómska bytovka Balkán

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Pohľad na okolie rómskej bytovky na Balkáne, v okrajovej časti mesta Zvolen.

Obrázok 11: Okolie rómskej bytovky na Balkáne

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

Na fotografii môžeme vidieť, vnútorné príbytky (chatrče) miestneho rómskeho obyvateľstva v okrajovej časti mesta Zvolen na Balkáne, ktoré vznikli, keď v roku 2011, časť bytovky zachvátil požiar.

Obrázok 12: Skládka Luník IX.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023

ZÁVER

Skutočnosť, že životné prostredie ovplyvňuje zdravie je nespochybniteľné. Vytvorenie a udržiavanie zdravého životného prostredia je kľúčovým atribútom spoločnosti už oddávna a je nevyhnutné, aby sa životné prostredie stalo automatickou súčasťou priorít nielen krajiny ako celku ale aj samotných jej individuálnych jednotlivcov. Našou snahou bolo na túto skutočnosť upriamiť pozornosť aj prostredníctvom tejto odbornej monografie.

Veľmi obohacujúce bolo pracovať v prostredí kde dochádza k prieniku elementov životného prostredia, zdravia, jednotlivcov, komunít, sociálnej spravodlivosti, sociálnej práce či legislatívy. Práve toto bolo cieľom odbornej monografie nájsť prienik možno na prvý pohľad nesúvisiacich elementov spoločnosti v odpovedi, na to, že priamo na seba nadväzujú. Udržiavanie vhodných a zdravých životných podmienok sa týka každého jedného z nás, pretože „my tu žijeme“.

Odborná monografia sa venuje aktuálnej otázke sociálnej spravodlivosti v kontexte sociálnej práce. V súvislosti s tou témou bolo potrebné upriamiť pozornosť na viaceré aspekty. Preto odborná monografia pozostáva z piatich kapitol. Venovali sme sa vybraným otázkam životného prostredia na Slovensku v paradigme ohrozenia so

zameraním na voda ako jednu z najdôležitejších zložiek životného prostredia. Ďalej sme sa v monografii venovali udržateľnému hospodáreniu s pôdou. Taktiež sme našu pozornosť upriamili aj na ovzdušie ako najvyššie nebezpečenstvo pre ľudské zdravie. Kľúčovou témou druhej kapitoly bola otázka sociálnej spravodlivosti, environmentálnej ochrany v kontexte sociálnej práce. Posolstvom tretej kapitoly bolo priniest pohľad na Slovensko a možnosti riešenia environmentálnej politiky. Legislatívny rámec environmentálnej politiky bolo predmetom štvrtej kapitoly, v ktorej sme vzhľadom na rozsah venovali vybraným právnym predpisom Slovenskej republiky a Európskej únie. Súčasťou odbornej monografie aj piata kapitola, v ktorej sme sa zamerali na poznatky z terénneho výskumu vrátane opatrení vyplývajúce zo zistení v teréne. V závere odbornej monografie prinášame prostredníctvom vybraných fotografií ukážky reálií vychádzajúce z terénneho výskumu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. [online]. [2023-02-02]. Dostupné na:

<https://www.minzp.sk/agenda-2030/>

ANDROVIČOVÁ, Zlata. 2006. On Environmental Responsibility. In: *Životné prostredie*. Vol. 40, No. 1, p. 14 – 18, 2006. ISSN 0044-4863.

ANTALOVÁ, Veronika a Inés, HORVÁTHOVÁ. 2018. Zdravý ako buk: zhoršená kvalita životného prostredia na Slovensku spôsobuje takmer 5 tisíc predčasných úmrtí ročne. In: *Odpady : odborný časopis pre podnikateľov, organizácie, obce, štátnu správu a občanov*. Roč. 18, č. 12 (2018), s. 40-43. ISSN 1335-7808.

Atlas rómskych komunit 2019. [online]. [2023-12-10].

Dostupné na:

<https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/?csrt=17971813400207678734>

BARINKOVÁ, Milena, ŽOFČINOVÁ, Vladimíra. 2011. Právo na prospech zo sociálnych služieb v legislatíve v Slovenskej republiky, In : *Časopis právnické vedy a praxi*. roč.19, č.1 (2011). s. 48- 53. ISSN: 1805-2789.

BECK, Ulrich. 2007. *Moc a protiváha moci v globálnom veku: nová ekonomie svetové politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství. 460 s. ISBN 978-80-86429-67-0.

BELL, Michael. 1998. *An invitation to environmental sociology*. Thousand Oaks: Pine Forge Press. 342 p. ISBN 0761985093.

BLAHA, Luboš. 2010. *Paradoxy prosperity. Hlavné línie sociálnej kritiky v ére globalizácie I*. Sládkovičovo : Vysoká škola Visegrádu, s.r.o. 160 s. ISBN 978-80-89267-48-4.

ČERNÍK, Václav – VICENÍK, Jozef – VIŠŇOVSKÝ, Emil. 2000. *Praktické usudzovanie, konanie a humanitná interpretácia*. Bratislava: IRIS. 267 s. ISBN 80-967225-4-9.

Európskej agentúry pre životné prostredie (EEA). [online]. [2023-01-02]. Dostupné na:

<https://www.eea.europa.eu/sk/about-us/who>

EPA Research Strategy 2014-2020. [online]. [2022-12-11]. Dostupné na: <https://www.epa.ie/our-services/research/epa-research-2030/past-epa-research-strategies/epa-research-2014-2020/>

EUROACTIV (2015). [online]. [2022-11-12]. Dostupné na:

<https://euractiv.sk/tag/2015/>

European Green Deal. [online]. [2022-12-10].

Dostupné na:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

FILČÁK, Richard. 2012. Spoločnosť trhu a environmentálna politika: aktéri a konflikty.

Bratislava VEDA SAV. 302 s. ISBN 978-80-224-1216-2.

FILČÁK, Richard - Daniel ŠKOBLA. 2012. Social solidarity, human rights and Roma: unequal access to basic resources in Central and Eastern Europe. In: *Re-inventing social solidarity across Europe*. Bristol: The Policy Press. s. 227-250. ISBN 9781847427274.

FILČÁK, Richard a Ivan LESAY. Životné prostredie a spravodlivosť. Slovo. 2007, č. 43, s. 10-11.

GERGĽOVÁ, Zuzana. 2008. *Využitie čistiarenských kalov a dnových sedimentov v pôdohospodárstve*. Nitra: Agroinštitút Nitra. ISBN 978-80-7139-126-5.

GORE, Albert. 2000. *Země na misce vah. Ekologie a lidský duch*. Praha: ARGO. 376 s. ISBN 8072033107.

HABERMAS, Jürgen. 2013. *The Crisis of the European Union: A Response*. Polity. 120 p. ISBN 13: 9780745662435

HREUSÍK, Stanislav. 2010. *Environmentálna ekonomika a manažment*. Žilina: EDIS. 149 s. ISBN 978-80-554-0212-3.

HSIANG, Solomon M. et. al. 2013. Quantifying the Influence of Climate on Human Conflict. In: *Science*. Vol 341, Issue 6151. DOI: 10.1126/science.123536. [online]. [2022-12-11]. Dostupné na: <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.1235367>

HUBA, Mikuláš - Vladimír, IRA. 2004. Globalization and Global Environmental Problems. In: *Životné prostredie*. Vol. 38, No. 5, 233 – 236. ISSN 0044-4863.

CHMIELEWSKÁ, Eva. 2004. *Ochrana vôd*. Bratislava: EPOS. 111 s. ISBN 80-8057-620-3.

Inštitút environmentálnej politiky. [online]. [2022-11-11]. Dostupné na:

<https://www.minzp.sk/iep/publikacie/>

KELLER, Jan. 2010. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5.

Koncepcia ochrany prírody a krajiny do roku 2030. [online]. [2023-02-01]. Dostupné na:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:URYcRTzFvYgJ:https://www.enviroportal.sk/eia/dokument/296833%3Fuid%3D232a1ac4bb814b56d513825f08541fd00b3d07e8&cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk>

KORAUŠ, Anton. 2011. *Ekonomická dimenzia životného prostredia*. In: *Manažérstvo životného prostredia*. Žilina: Strix. s. 113-115. ISBN 978-80-89281-78-7.

KUSIN, Vasko - MAJZLÁN, Oto - VALAŠÍKOVÁ, Miriam. 2012. *Environmentálna etika a sociálne prostredie*. Sládkovičovo Vysoká škola Visegrádu. *Vysoká škola v Sládkovičove*. 144 s. ISBN 978-80-89267-78-1.

LEVICKÁ, Jana, VACEKOVÁ, Michaela. 2021. *Environmentálna sociálna práca – výzva pre slovenskú sociálnu prácu*. In: *Revue sociálnych služieb*, ročník 1, číslo 2, rok 2021. ISSN 2729-9120.

- LEVICKÁ, Jana. 2023. *Environmentálna sociálna práca*. Trnava: Fakulta sociálnych vied. UCM v Trnave. 126 s. ISBN 978-80-572-0379-7.
- MAČKINOVÁ, Monika, 2011. *Aktivity denného života. Životný program*. Bratislava: Slovenská zdravotnícka univerzita. 150 s. ISBN 978-80-89352-55-5.
- MARTINOVSKÝ, Petr. 2016. *Enviromentální bezpečnost v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. 215 s. ISBN 978-80-210-8191-8.
- METELKA, Ladislav a Radim, TOLASZ. 2009. *Klimatické změny: fakta bez mýtu*. Praha: Univerzita Karlova v Prahe. 35 s. ISBN 978-80-87076-13-2.
- Ministerstva životného prostredia SR. [online]. [2023-02-01]. Dostupné na: <https://www.minzp.sk/>
- MÜLLEROVÁ, Jana a Marián, MIKULÍK 2010. *Environmentálne a zdravotné riziká emisií z kotlov na tuhé palivá*. Košice: Multiprint s.r.o. ISBN978-80-970410-7-6.
- Nariadenie EP a Rady 2019/1010/EÚ o zosúladiení povinností podávania správ v oblasti predpisov týkajúcich sa životného prostredia a o zmene nariadení a smerníc, vrátane smernice 2004/35/ES, z dňa 26. 6. 2019
- NEWTON, David E. 2009. *Environmental justice: a reference handbook*. 2nd ed. Santa Barbara, California: ABC-Clio, 2009, xix, 308 s. ISBN 9781598842234.

Nízkouhlíková stratégia rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030 s výhľadom do roku 2050. [online]. [2022-12-12]. Dostupné na:

<https://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/nizko-uhlikova-strategia-rozvoja-sr-do-roku-2030-s-vyhľadom-do-roku-205>.

Obec Jánovce. 2023. [online]. [2022-12-10]. Dostupné na: <https://www.obec-janovce.sk>.

POVAŽAN, Radoslav a Richard, FILČÁK. 2020. *Scenáre pre prírodu Slovenska do roku 2050*. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenská agentúra životného prostredia. 116 s. ISBN 978-80-8213-013-6.

RADIČOVÁ, Iveta. 2001. *Hic sunt Romales*. Bratislava: Centrum pre analýzu sociálnej politiky. 318 s. ISBN 80-88991-13-7.

ROVNÝ, Ivan. 2010. *Verejné zdravotníctvo včera, dnes a zajtra*. Bratislava: Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. 144 s. ISBN 978-80-7159-206-8.

Sčítanie, 2021. [online]. [2023-10-10]. Dostupné na: <https://www.scitanie.sk/>

SLOVÁK, Peter. 2023. *Kvintesencia metód sociálnej práce*. Trnava: Fakulta sociálnych vied Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2023. 144 s. ISBN 978-80-572-0332-2. [online] Dostupné na: stránke <https://fsvucm.sk/publikacie/>.

SLOVÁK, Peter. 2022. *Vybrané zretele psychológie ako rukoväť profesionála v sociálnej práci*. Trnava:

Fakulta sociálnych vied Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2022. 185 s. ISBN 978-80-572-0262-2.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd

Smernica EP a Rady 2004/35/ES z dňa 26. 6. 2019

Smernica EP a Rady 2006/21/ES o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 2004/35/ES,

Smernica EP a Rady 2009/31/ES o geologickom ukladaní oxidu uhličitého a o zmene a doplnení smernice Rady 85/337/EHS, smerníc EP a Rady 2000/60/ES, 2001/80/ES, 2004/35/ES, 2006/12/ES, 2008/1/ES a nariadenia (ES) č.1013/2006.

Smernica EP a Rady 2013/30/EÚ o bezpečnosti vyhľadávania, prieskumu a ťažby ropy a zemného plynu na mori, a o zmene smernice 2004/35/ES z 12. júna 2013

Smernica Rady 76/464/EHS o znečistení spôsobenom určitými nebezpečnými látkami vypúšťanými do vodného prostredia spoločenstva

Smernica Rady 79/409/EHS o ochrane voľne žijúceho vtáctva (zrušená a rekodifikovaná)

Smernica EP a Rady 2009/147/ES o ochrane voľne žijúceho vtáctva

Smernica Rady 80/68/EHS o ochrane podzemných vôd pred znečistením niektorými nebezpečnými látkami

Smernica Rady 84/360/EHS o boji proti znečisťovaniu ovzdušia z priemyselných zariadení

Smernica Rady 90/219/EHS o obmedzenom použití geneticky modifikovaných mikroorganizmov

Smernica Rady 91/689/EHS o nebezpečnom odpade

Smernica Rady 92/43/EHS o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (zmenená a doplnená)

Smernica EP a Rady 2008/68/ES o vnútrozemskej preprave nebezpečného tovaru

Smernica EP a Rady 2010/75/EÚ o priemyselných emisiách (integrovaná prevencia a kontrola znečisťovania životného prostredia) (opravená a doplnená)

STEPHENS, Sharon. 1998. Reflections on Environmental justice: Children as Victims and Actors. In: WILLIAMS, Christopher. *Environmental victims: new risks, new injustice*. London: Earthscan Publications, 1998, s. 48-71. ISBN 1853835242.

SOROS, George. 2002. O globalizácii. Bratislava: Kalligram. 127 s. ISBN 80-7149-490-9

Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2006. [online]. [2022-12-10].

Dostupné na:
<https://www.enviroportal.sk/spravy/detail/3395>

STIGLITZ, Joseph E. 2003. *Jiná cesta k trhu*. Praha: Prostor. 408 s. ISBN 80- 7260-095-8.

Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 – Envirostratégia 2030. [online]. [2022-11-12].

Dostupné na:

<https://www.minzp.sk/iep/strategicke-materialy/envirostrategia-2030.html>

ŠTAHEL, Richard. 2019. *Pojem krízy v environmentálnom myslení*. Bratislava: IRIS. 192 s. ISBN 978-80-8200-038-5.

SUŠA, Oleg a Marek, GRUBEC a kol. 2017. *Riziková spoločnosť a globálny ohroženie*. Praha: Sociologické nakladateľstvá. 370 s. ISBN 978-807419-251-7.

SZOLGAYOVÁ, Elena. – RICHVALSKÝ, Leon. – VACEKOVÁ, Michaela – STRCULOVÁ, Zuzana – HORVÁTH, Peter – MACHYNIAK, Ján. 2023.

TEMATICKÉ ZISŤOVANIE, Komplexná evaluácia programov podpory bývania v prostredí marginalizovaných rómskych komunit. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. 2023. 103 s. ISBN 978-80-974655-0-6.

Štatistický úrad. [online]. [2022-11-11]. Dostupné na:

https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/environment/environment/about!/ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziw3wCLJycDB0N3M1DDA08_fyCQ8MsAo19vQz0C7IdFQFOtKYU/

TOKÁROVÁ, Anna. 2007. a kol. 2007. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*.

Prešov: FF PU, Akcent Print. 572 s. ISBN 978-80-969419-8-8.

United Nations Environment Programme UNEP, 2009. [online]. [2022-12-12]. Dostupné na: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7759>

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. [online]. [2022-12-11]. Dostupné na: <https://www.romovia.vlada.gov.sk/>

Úrad verejného zdravotníctva SR. [online]. [2022-11-11]. Dostupné na: <https://www.uvzs.sk/>

V Jánovciach sa chystá veľké sťahovanie osady, 2014. [online]. [2023-11-09]. Dostupné na: <https://spis.korzar.sme.sk/c/7055234/v-janovciach-sa-chysta-velke-stahovanie-osady.html>.

Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 51/2008 Z. z., ktorou sa vykonáva geologický zákon

Vyhláška MŽP SR č. 22/2015 Z. z. z 20. januára 2015, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MŽP SR č. 51/2008 Z. z. v znení vyhlášky č. 340/2010 Z. z.

Zdravotná starostlivosť v sociálne vylúčených rómskych komunitách. [online]. [2022-10-10].

Dostupné na: http://amariluma.romanokher.sk/wp-content/uploads/2018/11/2004_3_01_manuals_sk.pdf

ZEMAN, Jan. 2002. *Ekonomické základy trvale udržiteľného rozvoje*. Olomouc: Univerzita Palackého. 171 s. ISBN 80-244-0420-6

Zákon č. 79/2015 Z.z. o odpadoch. [online]. [2022-11-12]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/79/>

Zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 49/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Zákon č. 490/2021 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 49/2018 a ktorým sa dopĺňa zákon NR SR č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov

Zákon č. 384/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení zákona č. 515/2008 Z. z.

Zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení neskorších predpisov
Zákon č. 253/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Názov práce: **SOCIÁLNO-POLITIKÉ KONTEXTY
KRÍZY ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA**

Autori: PhDr. Michal Imrovič, PhD.

doc. PhDr. Mgr. Oľga Bočáková, PhD.

Recenzenti: Mgr. et Mgr. Katarína Švrčková, PhD.

doc. PhDr. Pavol Bryndzák, PhD.

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Prvé vydanie, 2023

Počet strán: 117

Rozsah: 3,04 AH

Forma vydania: online

https://www.ucm.sk/download/Socialnopoliticke_kontexty_krizy_zivotneho_prostredia.pdf?s=NjU6ZTEyZjNiYzc6ZDoxOmZiZjgyZiAg

ISBN 978-80-572-0407-7